

**VANLIGHETENS POLITIK:
SÖKANDET EFTER DET JORDNÄRA
TILLTALET**

Per-Anders Forstorp
Skolan för datavetenskap och kommunikation
KTH
forstorp@kth.se

Innehållsförteckning

1. INTRODUKTION	3
Tuffhet, ledarskap och andra dygder	3
Vanligheten i samtida politik och mediekultur	8
Värdet av det jordnära tilltalet	10
2. VANLIGHETENS ANTAGANDEN OCH BETYDELSER	19
(a) Kommunikation	20
(b) Erfarenhet	20
(c) Identifikation	23
(d) Legitimitet	24
3. ATT TEORETISERA DET VANLIGA	25
(a) Politisk kommunikation	26
(b) Politisk teori	42
(c) Filosofi	52
(d) Samhälls- och kulturteori	58
4. SVÅRIGHETEN ATT VARA VANLIG	72
Vanlighetens rationaliteter	73
Medborgarskap och politisk delaktighet	74
Vanligheten och dess undantag	74
Vanligheten som ett uttryck för det verkliga	75
Vanlighetens o/bestämbart	76
REFERENSER	78

“Culture is ordinary: that is where we must start. The making of a society is the finding of common meanings and directions, and its growth is an active debate and amendment under the pressures of experience, contact, and discovery, writing themselves into the land.”

Raymond Williams *Resources of Hope*, 1989, s. 3

1. INTRODUKTION

Tuffhet, ledarskap och andra dygder

Vi börjar denna studie av vanlighetens politik och sökandet efter det jordnära tilltalet med att se exempel på hur detta gestaltade sig i den senaste presidentvalskampanjen i USA där John Kerry utmanade George W. Bush. Det första som märks är dock inte vanligheten utan något av dess motsats, vad vi kan kalla tuffheten.¹

Politiska valkampanjer i USA efter den 11 september 2001 har, kanske mer än tidigare, betonat tuffheten och styrkan hos presidentkandidaterna. Som sittande president vid tiden för attackerna mot World Trade Center, som tillskyndare av kriget mot terrorismen och som yttersta ansvarig för attacken på Irak, har George W. Bush vid många tillfällen visat upp en anda av tuffhet och beslutsamhet i sitt presidentämbete. Bilden av presidenten som tuff, dvs. att kunna vara hård mot de hårda, att vara förmögen att fatta beslut i hotfulla situationer för att sedan bestämt hantera konsekvenserna av dessa beslut, utgör enligt bedömningar av republikanska valstrateger inför valet 2004 en av de viktigaste tillgångarna för förnyelsen av Bushs presidentperiod. Samma tuffhet och beslutsamhet och det sätt på vilket detta politiskt demonstrerats har givetvis också, hos de politiska motståndarna, varit föremål för häftig

¹ Denna text skrevs första gången på engelska under rubriken “The politics of the ordinary – In search for the common touch” vid Department of Communication Studies & The Obermann Center for Advanced Studies, University of Iowa, under våren 2004 då jag var The American Scandinavian Foundations 2003-2004 Visting Lecturer from Sweden. Texten har presenterats vid The Project of the Rhetoric of Inquiry, University of Iowa och vid Department of Anthropology, University of Northern Arizona. Jag vill särskilt tacka följande personer för såväl intellektuell och emotionell generositet: Mark Andrejevic, David Depew, Bruce Gronbeck, John Durham Peters, Debra Pughe, Jay Semel, Jim Wilce. Ett hjärtligt tack går också till studenterna i klassen ”Discourse, Ethics & Public Controversy” (036:157), Daniel Peters, Marsha Paulsen Peters och The American Scandinavian Foundation (ASF).

kritik. Men denna tuffhet har samtidigt väckt förväntningar även bland demokraterna att också deras kandidat måste kunna visa upp motsvarande karaktärsdrag och ledarskapskvaliteter, inte bara för att deras kandidat som vald kommer att hantera den nuvarande politiska osäkerheten, utan också för att tuffheten uppfattas som en vital egenskap i själva kampen om presidentämbetet. Om Bush visar sig tuff så måste också Kerry vara det.

I såväl den inofficiella som den officiella presidentkampanjen, om nu dessa går att skilja åt, har de bägge kandidaternas personliga krigserfarenheter utgjort viktiga källor till bilden av deras tuffhet (Thomas, 2004). Representationen av kandidaternas krigserfarenheter pekar på ett antal kvaliteter som har med personlighet, psykologi och ledarskap att göra, så som trovärdighet, pålitlighet och lojalitet till nationen. Kandidaternas tidigare tjänster för nationen under krig anses utgöra särskilt viktiga egenskaper hos en blivande president. Tidigare personliga uppoffringar för nationens bästa blir i efterhand ett kapital som kan stärka bilden av patriotism såväl som tuffhet. Den demokratiske presidentkandidaten senator John Kerry har ifrågasatts just med avseende på denna (uteblivna?) tuffhet. Slängde han verkligen tapperhetsmedaljen eller var det bara medaljbandet som kastades bort under Vietnamdemonstrationen den där dagen 1971? Var protesten mot kriget på riktigt eller bara på låtsas? President Bush har på motsvarande sätt ifrågasatts för de motiv med vilka han avbröt sin tjänst som pilot i National Guard i Texas. Vissa menar att han fick sparken, men själv menar han att motivet var att han skulle återuppta sina studier på Harvard Business School och därför inte hade tid att fullfölja tjänsten.

I denna situation när tuffheten och krigserfarenheterna visar sig vara så viktiga menar man i vissa demokratiska sammanhang att deras kandidat måste kunna visa mera tuffhet ("spine"), mera ryggrad (Signer, 2004). De påstådda imageproblem som den demokratiske kandidaten sägs ha när det gäller tuffhet har länkats till en bedömning av dennes grad av maskulinitet och har på olika ställen beskrivits som en "brist på testosteron", som ett "problem med feminiseringen", som ett "parti bestående av mammor", och som kan associeras med förmodat mjukare attityder som i sin tur kan antyda förekomsten av ett ledarskap som inte är tillräckligt starkt (ibid). Samma författare efterfrågar, med hänvisning till den amerikanske filosofen Emerson, större tuffhet: "an aggressive, confident, forward stance toward the political world, rooted in the self-reliance that Americans since Ralph Waldo Emerson have valued" (ibid). Som om den i krig förvärvade tuffheten var vad Emerson hade i åtanke när

han talade om "self-reliance". En webbsida som heter "Gadfly – The Aggressive Progressive"² och som är knuten till det demokratiska partiet talar om "tough progressivism" som ett svar på den demokratiska kandidatens påstådda brist på hårdhet. Incitament för ökad hårdhet återfinns inte bara i de krav som själva den konfrontatoriska politiska kampanjen väntas medföra, utan hämtas även från populärkulturens område där tuffhetens estetik anses råda:

Democrats are also missing out on the tough aesthetic that succeeds in today's cultural marketplace. Wrestling stars such as The Rock have become mainstream icons. The survival of the fittest drives the plot of so-called reality-TV shows such as *Survivor*, *Fear Factor* and MTV's *The Gauntlet*. Fox News frequently backdrops its montages with heavy-metal music, and Bill O'Reilly's chesty, unchallengeable style has become the standard for cable TV. (Signer, 2004)³

Denne kommentator föreslår alltså att bristen på tuffhet bland demokraternas ledare bland annat beror på deras oförmåga att knyta an till de estetiska trenderna på den populärkulturella marknaden. Den implicita förväntning han ger uttryck för är att ledarna måste vara mer måna om att anpassa sig efter sådana rådande trender som i detta fall föreskriver en tuff estetik, även om dessa trender riskerar att förknippas med egenskaper som kan vara främmande för den demokratiska ideologin.

Den påstådda bristen på tuffhet bland demokraternas ledare har även relaterats till den klyfta som påstås finnas inom partiet, en klyfta som åtskiljer den urbana eliten från de fattiga på landsbygden. Bland en del kritiska demokrater uttrycks sålunda en ängslan för att partiet och deras ledare har blivit annekterade av eliten: "co-opted by white collar elitists, who neglected the party's roots in the down-and-dirty labor movement, as well as a hard-driving internationalist military policy" (Signer, 2004).

Identifieringen av att demokraternas presidentkandidat har en brist på "spine" och uppmaningen att de måste visa större tuffhet har alltså flera källor. Det är ett resultat av republikanernas provokationer och kampanjdynamikens eskalering. Det är en provokation

²Se <http://www.gadflyer.com>

³ Tuffhetens estetik i den politiska kommunikationen är inte helt ny. Sedan 1970-talet har den aggressiva intervju-tekniken gjort många personer verksamma i offentligheten till kändisar (Clayman & Heritage, 2002:30). Denna period har, enligt Larry Sabato, också varit vittne till en förändring från "knähundsjournalistik" till "kamphundsjournalistik" (ibid:31). Resultatet har inneburit en förstärkning av den konfrontatoriska stil som Deborah Tannen kallar journalistikens "argument culture" (ibid:34).

till tuffhet som anses vara det enda rätta svaret på risken för fortsatta terrorhot. Det förklaras vidare som en brist på anpassning till den dominerande kulturella estetiken som just nu föreskriver tuffhet. Slutligen ses det som uttryck för eliternas försummelse av partiets fotfolk och dess hemmahörighet bland den arbetande befolkningen i stad och på landsbygd. Enligt webbsidan Gadfly och deras program för “tough progressivism” så finns det ett stort behov av att återuppfinna den liberala traditionen i det demokratiska partiet och man kan, enligt dem, vidta följande åtgärder: genom att skapa en form av internationalism som otvivelaktigt (åter) placerar USA i det privilegierade globala rummet; genom att identifiera ett språkbruk som på nytt utstrålar moralisk tvärsäkerhet; genom en förnyad och förstärkt kampvilja i kampanjer och politisk styrning; genom att bortse från politik som enbart bygger på rättigheter och empati för att istället styra detta mot krav och skyldigheter; genom att skapa en ny politisk vokabulär som baseras på mod, själsstyrka och visshet.

Många av de åsikter och egenskaper som traditionellt förknippas med republikanerna föreslås således bli en viktig del av agendan för gruppen av tuffa progressivister inom det demokratiska partiet. Dessa åsikter som återger de påstådda bristerna i det demokratiska ledarskapet och anger förslag på hur dessa kan åtgärdas är förstås bara uttryck för vissa röster inom partiet och bör inte uppfattas som en dominerande åsikt.

Att vara tuff är också bara ett av de många kommunikativa och psykologiska kännetecken som en framgångsrik politiker kan lägga sig till med eller lyfta fram i en kampanj. En politiker som siktar på att bli vald måste uppvisa många sådana kvaliteter: tuffhet, ledarskap, angelägenhet, beslutsamhet och kunnighet, etc. Kritikerna av tuffhetens estetik menar att en sådan framtoning riskerar att dominera över de många andra egenskaperna som också behövs i en komplett politisk repertoar. Den person som strävar efter makt eller representation måste absolut anknyta till valkretsen. Denne måste etablera ömsesidig respekt, bli stödd, nominerad, vald, representerad, installerad, etc. hela vägen “upp” eller “bort” i en rörelse av ökande inflytande och representation. Det föreligger ett nödvändigt samspel mellan politikern och valkretsen när denne vill bli vald. Han eller hon utfärdar löften, deklARATIONER, påståenden, visar avsikter och vilja som på något sätt skall uppfattas som moraliskt bindande – åtminstone för stunden. De kommunikativa och psykologiska dragen görs av politikern för att säkra sin agenda för handling och ideologi, men även för att framställa politikern med de önskvärda karaktäregenskaperna. Kriterierna för att värdera

dessa kvaliteter är att de måste vara övertygande, ärliga, uppriktiga och autentiska – åtminstone måste de uppfattas som sådana. De kommunikativa och psykologiska dragen som eftersträvas fyller funktionen av att säkra denna autenticitet, tillit, pålitlighet, legitimitet, ansvar och representativitet.

För att fortsätta vår diskussion med exempel från presidentkandidaternas självpresentation under våren 2004 i USA: John Kerry “fought for America”, han vann tre purpurhjärtan och en silverstjärna i Vietnam; han kan vara beslutsam, bestämd och tuff. Men han kan också, likt Nancy Reagan, ses lekfullt bowla med apelsiner på golvet i sitt kampanjflygplan.⁴ Han kan ses som leende och lekfull, tävlingsinriktad men ändå avslappnad. Bowling är en aktivitet som på senare tid i statsvetenskapliga sammanhang har kommit att associeras med sociopolitisk nostalgi och därmed fått ett högt symbolvärde. Enligt den dystopiska tolkningen av politikens tillstånd som gjordes av Robert Putnam i *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community* (2000), har slutet på bowlandet som en social aktivitet mer konkret kommit att associeras med förlusten av socialiteten i det civila samhället. I kampanjflygplanets kontext kan bowlandet alltså tolkas som ett tecken på att (om Kerry blir vald) det goda civila samhället med dess liberala och demokratiska värden återkommer. Om detta kan vi förstås bara spekulera, men bilden på Kerry och apelsinerna får oss att tänka tanken. Vi kan inte vara säkra på att bilden av Kerry i flygplanet avses att tolkas just så, men vi kan likväl pröva oss på en sådan tolkning. Vi kan alltid spekulera om bowling eller något annat folkligt tidsfördriv, utförd av Kerry eller någon annan som kämpar om de högsta offentliga positionerna, verkligen har en politisk betydelse eller om det bara är uttryck för en spontan lekfullhet. Eller är det spontant lekfulla en del av en kampanjstrategi som betonar just det spontana, folkliga och autentiska hos presidentkandidaten. I denna bok kommer jag att fokusera på den senare tanken.

⁴ *The New York Times*, 27 februari, 2004

Vanligheten i samtida politik och mediekultur

Kontexten för detta arbete är en serie av observationer och diskussioner om medier och politik i Skandinavien som jag har fört huvudsakligen med Konstantin Economou men även med andra kollegor sedan mitten av 1990-talet (Economou, 1997; Economou & Forstorp, 1996, 1998, 1999a, 1999b; Forstorp, 1997, 1998). Arbetsnamnet för vårt ständigt pågående och ännu oavslutade projekt är "Vanlighetens tillstånd" ("The State of the Ordinary") (Economou & Forstorp, 2001). Vi var (och är) intresserade av de olika förbindelserna mellan medier och politik och noterade från mitten av 1990-talet hur dessa områden tycktes konvergera på många sätt, exempelvis i sättet på vilket medier och politik betraktade publiken, dvs. i termer av deras pedagogik och publika tilltal. Politikerna började bli informella och tilltala varandra på ett familjärt sätt i offentligheten ungefär samtidigt som tonen i medierna förändrades i riktning mot ökad interaktivitet och medverkan från publiken. Informalitet och närvaro tycktes ge intryck av att det också samtidigt blev en ökad politisk delaktighet, som svar på tendenserna till en ökad professionalisering av politiken. En av konsekvenserna av framväxten av de nya formerna för interaktivitet och deltagande i medierna var förändringen i sättet på vilket de medverkande i olika program tilltalade varandra. Även här blev det informella och familjära en norm för interaktionen. Vi började tänka på "vanligheten" som ett kommunikativt mål för det informella tilltalet både i medierna och i politiken. Då politiken till stor del äger rum just i medierna började vi tänka oss relationen mellan maktsfärerna medier och politik mera i termer av vänskap och kollegialitet än (enbart) i termer av rivalitet, opposition och granskning. Trots dessa tendenser till konvergens fanns det förstås ännu avgörande skillnader mellan dem. Mediernas pedagogik regleras av den vardagliga mediekonsumtionen och –användningen samt politikens pedagogik regleras av det institutionella och konstitutionella röstandet i val samt av en politik som i stigande grad kan betraktas som en "politics of trust" (Thompson, 1999), eller en "politics of recognition" (Silverstein, 2003). Vad vi och andra har sett i denna relativt nya utveckling är en ökande grad av ömsesidighet och samspel mellan medier och politik. Identifieringen av denna utveckling är idag allmänt erkänd inom det tvärvetenskapliga forskningsfält som studerar kommunikation och politik och där representationen av politik är ett centralt studieområde (Street, 2001; Thompson, 2000). Denna text utgör en fortsättning

på vårt samarbete och skall ses som ett tillägg till vårt gemensamma, ständigt oavslutade men ändå evigt framåtskridande arbete.

I denna studie, precis som i våra tidigare gemensamma, vill jag se vardagen och vardagslivet, vanligheten och “doing being ordinary” seriöst som komplexa aktiviteter som åstadkoms gemensamt av kompetenta aktörer i deras sociala handlingsfält. I likhet med exempelvis Ben Highmore vill jag undersöka vanligheten, eller vad han kallar vardagslivet, som “a problematic, a contested and opaque terrain, where meanings are not to be found ready made” (2002:1). Huruvida dessa handlingar som är “vanliga” eller gör anspråk på att vara uttryck för vardagslivet verkligen är äkta eller falska kan vi aldrig säkert veta, möjligen kan vi få indikationer genom producenters intentioner och konsumenters tolkningar. Inte heller om de är uttryck för en verklig och populär känsla, eller om de är uttryck för populism eller någon annan form av manipulativ strategi. Gentemot den förmodad banala karaktären i en sådan studie av social handling – vi erinrar oss den välkända beskyllningen om “the triviality of the quotidian” som många vardagslivsforskare i likhet med Henri Lefebvre kämpat emot – vill jag närma mig den seriöst, först genom att ge några illustrationer av vanligheten i det politiska livet. Med en bakgrund i etnografi och etnometodologi är jag för alltid känslig för de intrikata aspekterna av vanlighetens självklarheter. Jag delar med dessa perspektiv en fascination för det fortgående frambringandet av det vardagliga förnuftet (Pollners “mundane reason, Sacks “doing being ordinary” och Garfinkels “for all practical purposes”) och vardagslivet, inte som något givet eller automatiskt, utan som något som man kommer överens om, någonting vi alla medverkar att åstadkomma, vad Stanley Cavell kallar “the uncanniness of everyday life” eller kanske vad Bertolt Brecht tänkte på med sin teori om främmandegörandet (*Verfremdung*) i dramat.

Denna studie är dock inte huvudsakligen tänkt som en empirisk studie av vanligheten i medier och politik även om jag skriver i fullt medvetande om att dessa kommunikativa former av representation i den samtida politiska kulturen är omöjlig att särskilja. I en studie om nyhetsintervjuer skriver två amerikanska samtalsforskare: “Journalists need access to public figures for their livelihood, while public figures need journalists to gain access to what Margaret Thatcher called ‘the oxygen of publicity’” (Clayman & Heritage, 2002:29). Det råder således en organisk samhörighet mellan medier och politik i vår tid samtidigt som

politiken i en mer fundamental teoretisk mening inte kan särskiljas från dess representation som språk och gestaltning. Denna studie är snarare ett teoretiskt bidrag till att undersöka meningen och funktionen hos vanligheten i den politiska representationen, men inte i riktning mot identitetspolitiken, vilket i och för sig vore en fullt möjlig operationalisering av vanlighet som likhet. Till studiet av identitetspolitik vill jag göra ett mer allmänt tillägg men också ett tillägg som är mer vagt; lockelsen med vanligheten. Jag vill teoretisera vanligheten med hjälp av några utvalda läsningar i ett brett fält av samhälls- och kulturstudier som inspireras av filosofi, sociologi, antropologi samt medie- och kommunikationsstudier. Kanske kan detta arbete ses som ett bidrag till vad Michel de Certeau kallar “a philosophical politics of culture” (de Certeau, 1984:13).⁵

Värdet av det jordnära tilltalet

Innebörden av “vanligheten” har specifika betydelser och funktioner i skilda kulturer och situationer. Vanligheten är ingen konstant som alltid förblir sig lik, även om just en sådan förväntan på att vanligheten alltid är sig lik, tryggt igenkännbar är en del av dess lockelse. Vanligheten är både ett deskriptivt och normativt begrepp. Det pekar ut egenskaper av ett visst slag samtidigt som dessa egenskaper placeras i ett normativt sammanhang. Som begrepp liknar vanligheten och vardagligheten varandra, även om det förra mer syftar på speciella egenskaper som är gemensamma och typiska och det senare syftar på en viss slags praktiker som konstituerar en del av livet i en särskild sfär, oftast hemmet men också arbetslivet.

Vi kommer här att fokusera på några relativt begränsade kulturella situationer, Sverige och USA, samtidigt som vi också kommer att föreslå mer allmänna sätt att teoretisera vanligheten. Det är kanske tryggt att säga att vanlighetens lockelser är större i de politiska kontexter där konstitutionen erbjuder möjligheten för människors igenkännande och

⁵ Det går utanför ramarna med denna studie att diskutera alla relevanta teorier som leder fram till ett intresse för vanligheten som ett deskriptivt och normativt begrepp. Det behöver dock påpekas att en sådan utvidgad studie skulle behöva undersöka detta fenomen hos tänkare som Bergson, Marx and Nietzsche, i Freuds psykoanalys, i Husserls fenomenologi, i Saussures lingvistik och i olika sociologiska teorier hos Durkheim, Simmel and Weber, för att bara nämna några. Denna process som det innebär att spåra vanligheten i några viktiga samhälls- och kulturteorier från 18- och 1900-talet är mycket viktigt men kan inte åstadkommas inom ramen för detta projekt.

representation, exempelvis, men inte uteslutande, i moderna liberala demokratier. Situationer där vanligheten kanske inte värderas så mycket inkluderar förhistoriska politiska formationer, exempelvis i Anderna och Mayasamhällena i Syd- och Mellanamerika, i teokratier, diktaturer, militära förvaltningar och andra politiska formationer där maktens legitimitet baseras på andra kriterier än makthavarnas likhet med en grupp människor. Men även där kan det finnas symboliska inslag av vanlighet. Politiska formationer med en relativt lång demokratisk historia tenderar att främja vanlighetens lockelser, något som är fallet både i Sverige och USA. I det framväxande USA blev Thomas Paines pamflett om “common sense” från 1776 symbolen för den politiska förvandlingen från traditionellt aristokratiskt styre till de liberala borgerliga värdena. Som antydde i det inledande avsnittet är vanligheten inte den enda egenskap som en modern politiker måste kunna visa upp. Det kanske inte ens är den allra viktigaste av de karaktärsdrag som en politisk representant har i sin politiska repertoar. Men vanligheten tycks vara ett ofta återkommande element i den repertoar för självpresentation som en politiker har till sitt förfogande för att förankra sig med sin valkrets. I klassiskt retoriska termer kan man se på vanligheten som en *topos*, en plats att återvända till och/eller att utgå ifrån. Men i retorikens termer är det också *ethos*, presentationen av talarens trovärdighet. För att komplicera det hela än mer, kan vi säga att vanligheten inte bara betyder en enda sak, utan kan självfallet skifta hos individer och publikker i relation till vilka en legitim politiker måste relatera på ett vanligt sätt eller att vara specifikt vanlig på ett övertygande sätt. Att vanligheten skiftar och antar olika betydelser är snarare en regel än ett undantag och det är dess mångtydighet som är en del av dess lockelser.

Att vara vanlig kan i den politiska representationens kontext ses som jämförbar med uttrycket att vara jordnära eller det som på engelska så träffande fångas i uttrycket “the common touch”. Att vara jordnära eller att “kunna allmänt beröra” (“the common touch”) används i kontexter som inkluderar nödvändiga relationer mellan individer och publikker exempelvis inom utbildning, politik, rätt, affärsverksamhet, medier, etc. och används där för att signalera “the ability to appeal to the interests and sensibilities of the ordinary person: “an effective administrator and also an effective leader, with a common touch (Christian Science Monitor)”⁶. Egenskapen att kunna vara jordnära innebär egenskapen att kunna tilltala en vanlig person genom att ge denne intryck av att ha gemensamma kvaliteter och förutsättningar, som erfarenheter, intressen och känslighet för något. Det bör påpekas att

⁶ *American Heritage Dictionary of the English Language*, 4th Edition, 2000.

olika försök att vara jordnära inte alltid behöver vara framgångsrika, det är alltså inte tillräckligt med en intention att vilja vara vanlig, även om denna i sig är ett intressant fenomen. Om försöket att vara jordnära lyckas eller ej bestäms av den sociala interaktion där egenskapen att vara jordnära visas upp, och det är givetvis beroende av omdömet hos dem som tilltalas. Denna fråga kräver en empirisk undersökning för att kunna besvaras, något som vi inte kan åstadkomma i detta sammanhang. Att slutligen bedöma och värdera effektiviteten av viljan att vara jordnära kan vi överhuvudtaget inte svara på i denna studie, utan vi kan påpeka dess förekomst och försöka tolka dess betydelser. Viljan att vara jordnära kan bedömas som helt och hållet falsk, hur god intention som än finns hos en talare. Ett element av upplevd äkthet (“perceived authenticity”) är också en viktig aspekt av vad vi menar med detta begrepp. Genom begreppet att vara vanlig och att vilja vara jordnära kommer vi att förstå de retoriska eller kommunikativa strategier som används av politiker vilka motiveras av, vid sedan av många andra saker, viljan att “appeal to the interests and sensibilities of the ordinary person” genom att framstå som att man har någonting gemensamt med dem.

I tidigare arbeten om “The State of the Ordinary” har vi använt exempel från den svenska politiken från mitten av 1990-talet och framåt (Economou & Forstorp, 2001). Dessa exempel kommer inte att upprepas här men låt mig bara visa några enstaka prov på vikten av att vara vanlig i den svenska kontexten. Den historiska bakgrunden till att förstå betydelsen av vanligheten är socialdemokraternas vision av den moderna rättvisa välfärdsstaten som inte baseras på våldsam revolution utan på sociala reformer. Från det sena 1920-talet kretsade denna vision kring det centrala begreppet folkhemmet som en viktig del i förståelsen av statens och nationens formering under 1900-talet. Den ideologiska grunden för denna metafor är den goda känslan av gemenskap och samhörighet vilket möjliggör för människor att varken vara privilegierade eller förtryckta. I det ideala folkhemmet är ingen diskriminerad eller skaffar sig fördelar på bekostnad av andra. För att citera statminister Per-Albin Hansson i sitt berömda riksdagstal i januari 1928: “I det goda hemmet råder likhet, omtanke, samarbete, hjälpsamhet”.⁷ Visionen om folkhemmet har på olika sätt ekat genom de olika socialdemokratiska regeringar som styr land under 1900-talet. Det är rimligt att säga att en viktig implikation av denna sociala och politiska jämlikhetsideologi är idealet om den

⁷ Per-Albin Hansson i januari 29, 1928.

ömsesidiga anpassningen och det gemensamma imperativet att vara följsam mot andra. Inom den politiska kommunikationen har det därför varit viktigt, i synnerhet i den senare delen av 1900-talet, att partiets ledning kunnat visa upp denna sociala moral. I namn av social jämställdhet och demokrati har det varit viktigt att bli en av många i folkhemmet. Detta var troligen en av anledningarna till varför Olof Palme i mars 1986 valde att gå på bio tillsammans med sin fru utan att tillkalla säkerhetsvakterna. Viljan att vara vanlig var troligen också en orsak till varför utrikesminister Anna Lindh i september 2003 valde att gå och shoppa med sin vän under en lunchtimme utan att följas åt av livvakter. Att vara vanlig kan ibland vara alltför riskabelt för högt uppsatta politiker och både Palme och Lindh förlorade sina liv. I tidigare arbeten har vi bl. a fokuserat på Mona Sahlins politiska kommunikation (Economou & Forstorp, 1996). Hon förkroppsligade det kommunikativa och politiska idealet att vilja vara vanlig. Hon trädde fram i offentligheten som "Mona" och blev känd för sitt rättframma sätt och sitt vardagliga sätt att förklara politiken. Hennes vana att tala om politik med hjälp av hemmets och familjens metaforer kan ses som en samtida uppdatering av visionen om folkhemmet och beskrevs som hennes virtuosa vanlighet. Hennes tilltal till unga familjer och i synnerhet unga mödrar gjorde att hon blev lätt att "relatera" till, som en "casting strategist" i Burbank kanske skulle uttrycka det. I Sverige finns det en lång tradition att vara vanlig bland politiker och i synnerhet, men inte uteslutande, bland socialdemokrater. Denna utveckling har förstärkts av framväxten av interaktiva deltagarformat i medierna, en process i vilken också politiker från andra partier har utmanats i fråga om sin vanlighet. Vanligheten tar sig olika uttryck men är en giltig aspekt hos de allra flesta politiker, men denna egenskap balanseras givetvis också med andra karaktärsdrag.

Låt oss fortsätta med några exempel tagna från det demokratiska partiets presidentvalskampanj i USA under vintern och våren 2004. Guvernören Howard Dean betraktades länge som favorit till posten som demokraternas kandidat, inte minst i egenskap av sin populära framtoning och sin lättsamma stil. Allt verkade gå enligt planerna ända tills hans vilja att vara jordnära tände snett i hans tal till valkresten i Iowa där han släppte kavajen, kavlade upp skjortärmarna och skrek till publiken, ett tal som därefter kallades "I have a scream". Plötsligt framstod Deans populära egenskaper som "unpresidential" och hans sportiga och skrikiga coachingstil blev en belastning. Senatorn John Edwards gjorde ofta anspråk på den enkla mannens biografi: "up from the bootstraps". Han växte upp i en liten

stad i textiltätet i Carolina som son till en fabriksarbetare med dystra erfarenheter av friställningar, arbetslöshet, svårigheter och förlorade illusioner hos dem som blev lämnade när textilindustrierna blev offer för "outsourcing". Edwards hade en tilltalade älskvärd stil och hans melodiosa sydstatsdialekt hjälpte till. Han berättade ofta historier om familjens kamp och i synnerhet exemplet om hur hans far tvingades låna pengar för att få ut lille John och hans mor från sjukhuset i samband med dennes födelse. På följande sätt kan Edwards uppfattas på ett politiskt möte beskrivet av en journalist.

With only minor fanfare, John Edwards enters, walks up to the stage and blows out the candles. Then he descends into the crowd. He wears gray slacks, a blue and gold tie, and a light blue Oxford. It's called the common touch (Chris Haire, *Metrobeat* June 17, 2003)

Att vara vanlig eller söka vara jordnära är ingen garanti för framgång i politiken, det kan ofta vara en resurs men det kan även i vissa skeden, som exemplet Dean visar, vara en belastning. Fram till talet vid primärvalet i Iowa 2004 var vanligheten en av Deans främsta egenskaper men efter "I have a scream" blev vanligheten något som vändes emot honom.

Bortsett från dessa kvaliteter i att vara vanlig deklarerade Edwards i ett tal i Broughton High School i Raleigh, North Carolina tidigt i mars 2004 att han inte längre kandiderar om det Demokratiska partiets plats som presidentkandidat.

Thank you all so much for being here. I have never loved my country more than I do today. You know, the truth is, all my life, America has smiled at me and today I am smiling right back!

More than anything, I love the American people. The people I have listened to; the people I have embraced, the people who made me laugh, inspired me, inspired you. People who made me think. People who have made me reach.

And today, I see their faces. I see the faces of the men and women who worked in the mill in Robbins, North Carolina-the mill my father worked in, the mill I worked in. I can picture their faces as clear as they are in front of me right now, lint in their hair and grease on their faces, men and women who represent the best of what America is.

They went to work day after day, decade after decade in the mill because they believed that if they worked hard and did what was right, they could build a better life for themselves and their families.

I see the faces of the workers at Tower Automotive in Milwaukee, Wisconsin. They are wondering where do they go after the doors to their factory close? What do they do? Have

they not done the right things in America? Have they not worked hard, been responsible, raised their kids? Where do they go now and will they have a president and an administration who understands their lives and who will stand up for them?

I see the faces of the young men and women that I met in Afghanistan, at night. They are proud of their country, proud of serving their country, but worried about their families back home. They are worried about what would happen when they went back.

I see the men and women at Page Belting in Concord, New Hampshire who wonder if anyone understands the struggles that they face and most Americans face every day in their lives.

And I also see the earnest, young, wise faces from central high school in Des Moines to Pomona College in California. Young people, looking desperately for inspiration-looking for someone who will lift them up, make them believe again that in our America, with their help, with their energy, and their enthusiasm, everything is possible.

Most of all I see all these faces, turning from skepticism and despair to inspiration and hope, because they believe in this country. They believe in themselves and they know that you and I together are going to change this country, and build one America that works for all of us.

It has been my greatest honor to have walked with you. From the beginning, this has never been my campaign. This has been your campaign. And I am blessed to have been a part of it. And I'm also blessed to be back here at Broughton High School with so many friends and family, members of my community.

Today I've decided to suspend my campaign for the presidency of the United States.

I talet möter vi en leende John Edwards som uttrycker sin kärleksförklaring till det amerikanska folket, dem han växt upp med i Robbins, North Carolina och dem som han mött under sina valturnéer. Han beskriver människorna som hårt arbetande men som i sina ansikten också uttrycker en förundran om varför det inte längre är som det brukade vara. Edwards betonar också den tro på nationen och framtiden som han har gemensamt med folket samt att "you and I together" kommer att kunna förändra landet. Det faktum att Edwards gör saker och ting tillsammans med folket betonas ofta. Mot slutet vänds detta förhållande rentav så att kampanjen inte är hans egen utan folkets: "From the beginning, this has never been my campaign. This has been your campaign. And I am blessed to have been a part of it."

Edwards anställde de politiska konsulterna Steve Jarding och Mudcat Saunders till sin kampanj. Dessa konsulter har tidigare haft framgång med politiker som guvernören av Virginia, Mark Warner, som strategiskt ville "go rural" i vissa distrikt. De kampanjer som

avser att tilltala lantliga väljare använder sig ofta, och detta var Jarding och Saunders kommunikativa specialitet, av ett bluegrass band, en tävlingstruck och ett eget jaktlag. Edwards hade sitt namn på en NASCAR-bil och detta var ett resultat av konsulternas kompisbaserade rådgivning: “to rural voters, an appreciation for stock car racing, hunting and bluegrass is a critical show of faith – and it has to precede any serious discussion of Social Security or tax cuts.” (Bai, 2002:97).

I sin kampanj för det demokratiska partiets kandidatur kom John Kerry ut som vinnaren, detta trots eller kanske på grund av sin elitistiska bakgrund i en familj som tillhör östkusteliten ”The Boston Brahmins” och med alla inslag som hör därtill som en aristokratisk uppfostran och de privata skolorna. Kerry har porträtterats som professionell, smart and begåvad men också som utrustad med en emotionell distans som inte riktigt försvinner även då han avstår från slipsen. Han ser allvarlig ut, nästan stel och har inte lika lätt att le och skratta som Dean och Edwards. Efter omröstningen i Iowa behövde han satsa på att bli ledigare i sin stil ansåg olika politiska kommentatorer och strateger, han behövde låna “Edward’s common touch” (Halbfinger, 2004).

To bolster his credibility with the working class, Mr. Kerry is trying everything: touring deserted mills and still-bustling ones, talking about the plight of struggling mill and factory workers, campaigning with them at his side, exchanging hugs with tearful laborers, and assuring the countless union members whose bosses are now backing him that he will fight to keep their jobs from disappearing overseas. On Thursday he campaigned at the side of striking California grocery workers. (---) Mr. Kerry’s moments with such workers at times seems forced, and almost always clearly delineated. Typically he steps out of his dress shoes and into duck boots, throws a barn coat over his suit, and slips into a dialect heavy on ‘Hey, man’ accompanied by shoulderclasps. (ibid)

Detta är ett citat från den artikel i *New York Times* där Kerry på ett fotografi visas spela bowling med apelsiner i flygplanets mittgång. Kerry försöker göra det som Edwards gjorde med viss lätthet och övertygelse: att besöka textilfabriker och arbetarna; att stå vid deras sida för att dela deras problem; att tillsammans med dem utveckla värden och gemensamma visioner. “Borrowing Edward’s common touch” betyder att gå bortom “the Chardonnay, Brie and quiche set” (Silverstein, 2003:80), bortom stereotypen av demokrater i det lantliga Amerika och bortom beskrivningen av dem som att de inte gillar vapen, inte ber regelbundet och inte tror på Jesus Kristus. Att låna “the common touch” innebär inte bara att man

kramas, är kompis och snackar ihop sig, utan det kan också innebära att man ändrar den politiska agendan. Som den politiker i centrala Tennessee sade: “Nobody in this campaign is going to outgun me, outpray me or outfamily me” (Bai, 2002). Kerry har ännu inte gått så långt, men han har setts köra in i studion på Jay Lenos *The Tonight Show* på en Harley Davidson, han har jagat fasaner i Iowa och spelat hockey med Boston Bruins.

Sökandet efter vanligheten är inte bara ett fenomen bland samtida politiker. Kanske ett av de bästa exemplen i USA är förre presidenten Jimmy Carter som i bakvattnet av Watergate drev sin kampanj under mottot “I will never lie”. Hans vanlighet baserades både på det faktum att han var en ingenjör och jordnötsodlare från Sydstaterna och på det faktum att han delades allmänhetens förakt för den tidigare presidentens (Nixon) överträdelser. Längre tillbaka i historien finns ännu fler exempel. Michael Silverstein (2003) fokuserar i detta avseende på Abraham Lincoln som visserligen var republikan men en man som också utstrålade vanlighet: “the true American voice (---) a sacred voice of civic plain-spokenness, inspired with Christian reason and able to articulate with conviction what is right and what is wrong in the world around it” (ibid, 30; jfr. nedan). Demokraterna har verkligen inte haft exklusivt monopol på viljan att vara vanlig. Silverstein visar detta med exemplet Lincoln men också med den sittande presidenten George W. Bush. Vi kommer att återvända till Silversteins redogörelse och analys av Bush nedan men låt oss redan nu påvisa att den sittande presidenten också visar prov på vanlighet. Han möter människor med vad beskrivs som en emotionell direkthet och tilldragande stil och han verkar vara en helt vanlig kille visserligen i kostym, trots sin bakgrund i en elitistisk oljedynasti och den aristokratiska uppfostran och de privata skolorna.

När vi talar om vanligheten och det jordnära tilltalet bland politiker i detta sammanhang skall vi inte förstå detta som ett normativt eller värderande påstående. Att fokusera på denna aspekt av en politikers personlighet baseras därför inte på ett antagande om vad en politiker bör göra (istället för något annat), inte heller utgör detta en grund för att värdera det konkreta uppträdandet av en politiker. För att uttrycka det ännu mer försiktigt så är det inte ens ett påstående om den slutgiltiga effektiviteten av sådana strategier i ett politiskt klimat där “spin” tycks vara det överlägset bästa sättet att anpassa sig till en offentlighet som alltmer blir beroende av marknaden. Vi skall därför inte länka vår analys av vanligheten till resultatet av de demokratiska processerna annat än på en ytterst generell nivå, även om just detta är

föremål för stor spekulering bland statsvetare och kommentatorer. Men vi vågar föreslå att medvetenheten om betydelsen av det jordnära tilltalet kan vara en indikation på ett kommunikativt problem i politiken. Några klargöranden på denna allmänna nivå är dock på sin plats. Det tycks exempelvis som om medelklassväljare är mer attraherade av vanlighetens politik än vad arbetarklassens väljare är (i USA). Denna iakttagelse kan tyckas vara paradoxal. Teoretiskt sett borde det demokratiska budskapet som är baserat på vanlighetens politik fungera bättre i fattiga områden där ekonomin är svag och arbetslösa människor finner sig förlora i relation till företagsledningens vinster. Men detta är inte fallet. Den taktik som kallas "red state strategy" i de "blå" (demokratiska) staterna har ännu inte varit framgångsrik (Bai, 2002; Frank, 2004).

Det har föreslagits att demokraterna möter ett kulturellt problem och att republikanerna delvis har kunnat hantera detta problem. Demokraterna har förknippats med eliten och under förutsättningen att de befinner sig "in league with effete urban liberals" (Bai, 2002), har de också förlorat en del av sin förankring hos människor på landet. Denna tolkning av en kulturell elit i partiet – "the Chardonnay, Brie and quiche set" (Silverstein, 2003:80) vs. "Nascar-Lovin', Moon-Pie Eatin', Bluegrass-Listenin', Shotgun-Totin'" (Bai, 2002) – är förstås en tolkning av ett internt institutionellt dilemma som inte helt och hållet delas av partiets strateger. Med eller utan empirisk uppbackning av sådana påståenden kan vi ändå notera att vanlighetens politik tycks vara en strategi för politisk kommunikation som används både av demokrater och av republikaner och den är därför värd en djupare analys.

Efter dessa inledande påpekanden angående vanlighetens betydelse i den samtida politiska kulturen, skall vi nu undersöka de möjliga antagandena och betydelserna förknippade med anspråken på att vara vanlig. Därefter skall vi göra en selektiv analys av olika sätt att teoretisera vanligheten i olika kunskapsfält: politisk kommunikation, politisk teori, filosofi och kulturteori. Slutligen skall de teoretiska analyserna och de empiriska illustrationerna föras samman i en avslutande diskussion där fem dimensioner fokuseras som alla bär på paradoxerna och spänningarna som kännetecknar anspråken på att vara vanlig. I denna studie undersöker jag vanligheten, detta dunkla men samtidigt välkända fenomen, i en uppsättning teoretiska kontexter. Detta görs dock inte med anspråk på att föreslå en normativ agenda för vanligheten som den enda giltiga formen av politisk kommunikation.

2. VANLIGHETENS ANTAGANDEN OCH BETYDELSER

Vad betyder det att söka efter “the common touch”? Vad betyder det att vilja vara vanlig och jordnära? Vilka antaganden om individen, andra människor, samhället och deras inbördes relationer görs eller föreslås när en politiker gör anspråk på att vara vanlig? Sådana frågor kan besvaras på många sätt, exempelvis genom att använda empiriska metoder, att göra intervjuer med interagerande parter eller genom att distribuera enkäter som riktar sig till ett undersöka personers uppfattning av politikerns kommunikativa framtoning. I denna avdelning kommer vi att närma oss en inventering av sådana möjliga antaganden och betydelser som associeras med anspråken på att vara vanlig. För tillfället kommer vi att avstå från analysen av metodologiska förutsättningar mellan de konkreta uttrycken för sökandet efter vanligheten (några indikationer på detta gavs i det förra avsnittet) och dess intentioner och interaktiva genomförande i syfte att etablera en kontakt med en särskild publik. I denna avdelning skall vi särskilt fokusera på den aspekt av vanligheten som kanske är minst sofistikerad i empirisk mening, mest idealiserad och explorativ: den möjliga intentionen, det möjliga innehållet och betydelsen som föreslås med dessa kommunikativa strategier. I medvetenhet om de stora svårigheter och många fallgropar som finns med vad litteraturvetare kallar “the intentional fallacy”, samt andra metodologiska hinder, kommer vi inte att göra anspråk på att garantera dessa tolkningar som genuina och autentiska annat än för denne författare. I gengäld kommer dessa tolkningar att motiveras av viljan att undersöka de semantiska landskapen, *topoi*, som föreslås genom sökandet efter vanligheten. Denna inventering kommer inte att bli och kan heller aldrig bli fullständig utan koncentreras på fyra huvudsakliga områden där anspråken på vanlighet tycks vara verksamma. Dessa fyra och ömsesidigt relaterade områden grupperas analytiskt kring följande begrepp: (a) kommunikation, (b) erfarenhet, (c) identifiering och (d) legitimitet.⁸

⁸ I en mer rigorös analys där fenomenologi, Marxism och heideggeriansk existensialism förs samman, identifierar Agnes Heller (1984), sex generella scheman för handling och kunskap (eller “modalities of subsumption”) i vardagslivet. Med dessa sex kategorier syftar hon till att “penetrate into the most generalized schemata characteristic of the appropriation of everyday life” (ibid:165), dvs. intresset påminner om vårt, nämligen att indikera vilka former av anspråk på att omfatta vardagslivet som görs genom anspråken på att ha tillgång till denna “species-essential objectifications ’in itself““. Den sex kategorierna är pragmatism; sannolikhet; imitation; analogi; övergeneralisering; den råa hanteringen av det enskilda fallet (ibid:166-182).

(a) Kommunikation

Att vilja vara vanlig och att söka efter “the common touch” innebär kommunikativa antaganden och anspråk. Dessa kommunikativa steg baseras på premissen att det finns en direkt kommunikativ tillgänglighet mellan talaren och dennes publik. Att söka efter det jordnära tilltalet är en handling som görs direkt, här och nu, utan fördröjning. Denna omedelbarhet kan tänkas vara baserad i en teori om kommunikation som betonar transparens. Sådana taget-för-givna teorier är inte alls ovanliga i kommunikativa sammanhang, i själva verket kan vi rentav påstå att en sådan teori utgör default-läget för kommunikationen som fungerar i en lång rad konkreta interaktiva sammanhang, där den politiska kommunikationen bara är en genre bland många. Kanske den speciella karaktären som transparensen har i detta sammanhang blir än mer tydlig om vi tänker oss den motsatta situationen: skulle anspråken på “the common touch” fungera om den baserades på en teori om kommunikation som betonar alla slags komplikationer i den kommunikativa processen? Denna fråga skulle besvaras nekande, vilket indikerar att uppslutningen bakom en teori om kommunikativ transparens är ett nödvändigt villkor för sökandet efter det jordnära tilltalet. Denna omedelbarhet är också etiskt motiverad. Transparens och direktet i kommunikationen är relaterad till antaganden om kommunikationen som en aktivitet som är sann och autentisk.

Sökandet efter “the common touch” förutsätter närvaro och förkroppsligande av talaren som dess ytterligare kommunikativa förutsättningar. Att vilja vara vanlig är inte bara ett ämne bland andra, eller ett påstående som görs med hjälp av användning av språket. Talarens närvaro och hans/hennes förkroppsligande inbjuder till många olika former av meningsfulla aktiviteter, både till dem som relaterar till språket i dess icke framställande aspekter och till de som föreslås av den fysiska gestaltningen och träffsäkerheten som talaren lyckas åstadkomma i en specifik kontext.

(b) Erfarenhet

Att vilja vara vanlig innebär att talaren och hans/hennes publik antas dela en repertoar av upplevelser. Dessa upplevelser och erfarenheter hanteras som fundamentalt avgörande för

den gemensamma känslan av samhörighet. Den konkreta erfarenheten kan vara extremt varierande, från den paradigmatiska beskrivningen av tuffa levnadsvillkor med stora umbäranden både socialt och ekonomiskt (jfr. Edwards ovan), till det gemensamma minnet av mer abstrakta men ännu mycket levande visioner och värden. Vanligheten är därför lokaliserad i dessa gemensamma erfarenheter, eller i sådana händelser där talaren antar att publiken kan känna igen sig. Sökandet efter “the common touch” signalerar möjligheten att tilltala de intressen och känsligheter som en vanlig person har. Kanske kan vi här se att anspråken på att vara vanlig är ett steg närmare denna möjlighet att identifiera en gemensam erfarenhet (“jag är en av er”) och att sökandet efter det jordnära tilltalet görs för att ansluta sig till denna erfarenhet, men det innebär inte nödvändigtvis en fullständig del av denna. Dessa två begrepp (vanlighet, det jordnära tilltalet) som här används relativt fritt utbytbara kanske kan särskiljas med avseende på omfattningen av den konkreta erfarenheten och autenticiteten, där viljan att vara vanlig representerar det mest radikala alternativet.

Vad som specifikt konstituerar dessa gemensamma erfarenheter avgörs av dessa erfarenheters både stabila och föränderliga karaktär. Å ena sidan är dessa erfarenheter stabila, de finns alltid där och de ändras aldrig. Detta är på sätt och vis en omtagning av förutsättningen att erfarenheter är konstitutiva för individen och hans/hennes känsla för det gemensamma. Stabiliteten i den konstitutiva erfarenheten är också sådan att den inte kan bortses ifrån och den framställs alltså som omöjlig att bortse ifrån (“undisregardable”). Möjliga brott mot autenticiteten och relevansen av denna erfarenhet kan därför hanteras som etiska överträdelser. Den är så grundläggande att denna erfarenhet kan visa sig vara den mest karaktäristiska aspekten av denna känsla av individualitet och gemenskap. Å andra sidan, kan dessa erfarenheter visa sig vara mycket töjbara. De kan tolkas på olika sätt så att de kan anpassas till många olika sammanhang. En indikation på detta är att erfarenheten av det gemensamma kan anpassas till nya problemområden inom politiken. I synnerhet är det så från talarens perspektiv då denne använder attraktionen för det vanliga som ett kommunikativt steg i dennes representation i relation till olika publik/valkretsar. Detta är dock inte alltid fallet. Olika slags permanens och töjbarhet kan på olika sätt utnyttjas av individer med deras retoriska stilar och strategier. Men visst finns det också gränser för denna töjbarhet. Politikern kan vara tuff, men denne kan också vara älskvärd och vanlig. Precis som du och jag. Den retoriska effekten är inte obestämbarheten, utan en känsla av

trygghet och tillit till denna personlighets *ethos*. Det speciella innehållet i “vi vet vad du talar om” kan därför variera.

Den gemensamma erfarenheten och erfarenheten av gemenskap är, som vi noterat, en konstituerande process som både är stabil och föränderlig. Den finns alltid där. Förutsättningen att “alltid vara här” målar upp bilden av en erfarenhet som alltid är tillgänglig, den kan alltid återkallas eller föras fram. Den kan alltid användas för att grunda gemenskapen hos dem som har del i denna erfarenhet. Den kan kultiveras och ritualiseras. Auktoriseringen av en autentisk erfarenhet och den ständiga tillgången till den är en mycket viktig aspekt av betydelsen i att söka efter det jordnära tilltalet.

Att vara vanlig innebär att man prioriterar den egna erfarenheten och det egna uttrycket: jag har varit där; jag vet vad det handlar om för jag har upplevt det själv; jag har själv sett det och jag vet vad det innebär. Detta låter sig jämföras med anspråken på erfarenhet av fältarbete inom antropologin, eller inom undersökande journalistik och reseberättelser som bygger på det självupplevda (Scott, 1999). Samtidigt som detta är konstitutivt är det också en retrospektiv trofé, som förkroppsligas av personen som en upplevelse som kan och bör visas upp för andra. Detta kan inte göras övertygande av den som saknar en sådan erfarenhet och likaledes mindre övertygande av den som berättar om detta å andras vägnar. Det bör helst göras av just den som har upplevt det själv. Självet som uttrycker sin del av denna erfarenhet använder detta som en källa för den energi som erfarenheten kan ge.

Erfarenheter kan också ses som fundamentala i en teori om vad som är verkligt. Det som människor har gemensamt i sökandet efter vanligheten är det som är verkligt och det som “verkligt är”. Den gemensamma erfarenheten utgör en standard för vad verkligheten är, en praktiskt tillgänglig ontologi, en baslinje för kommande äventyr och åtgärder, en bild av verkligheten när den är som mest verklig. Att göra anspråk på att vara vanlig är därför synonymt med de epistemologiska och ontologiska anspråken på att veta vad verkligheten består av, i synnerhet den verklighet som utgör vanliga människors liv. Detta är kanske inte den mest perfekta verkligheten, utan den kan potentiellt innehålla en blandning av individuella dygder och gemensamma värden, å ena sidan, och å andra sidan delade erfarenheter av sorg och umbäranden. Det finns således en affinitet mellan vanligheten och det verkliga i fältet för den politiska representationen, något som vi återkommer till i diskussionen nedan. Detta utgör en parallell till utvecklingen i medier, vetenskap, terapi och andra områden för kulturell förhandling där synen på vad som är verkligt står på spel.

(c) Identifikation

“Jag vet vem du är” och “jag är en av er” är några av de antaganden om identitet som görs. Att vara vanlig är ett anspråk på att vara som folk är mest, det är en form av identitetspolitik som generaliseras till en större grupp (mänskligheten) eller som betonar en specifik aspekt av denna grupp (gemensamhet, vanlighet, icke-specifik). Detta fungerar som en placering av personen i en position som återfinns på samma nivå som de som adresseras. Denna person är därför inte ett undantag, inte annorlunda och inte främmande i relation till vad som kan antas vara gemensamma och grundläggande värden. Identifieringen med en grupp bär på talarens intention att inte bara vara en del av denna grupp utan också att kunna vara en kompetent representant för denna grupp. Identifikationen fungerar alltså som en form av auktorisation att tala för en grupp, i dess ställe, och givetvis för att detta är vad den politiska representationen handlar om.

Identifikationen tillsammans med en gemensam erfarenhet (och tilltron till en transparent och sann kommunikation) stödjer löftena om en fortsättning på identifikationen. Detta är förstås inte en nödvändig fortsättning, men det fungerar på denna nivå som en utfästelse eller ett löfte att dessa likhetsbaserade processer inte skall upphöra i framtiden. Löftena eller visionen om en kontinuitet gör identifikationen inte bara till ett tillfälle att dela ett gemensamt minne och erfarenhet, utan också som en trovärdig riktning in i framtiden.

Identifikationsprocesserna i vanligheten överskuggar antaganden om andra människor. För det första så innefattar det antaganden om hur andra är, dvs. anspråk på att veta vad som kännetecknar människor och hur de är som tillhör kategorin det gemensamma. Dessa viktiga antaganden om andra är, så att säga, innefattade i anspråken på att vara en av er. Den minimala versionen av detta anspråk kanske inte ens kan kvalificeras, utan kan just reduceras till ett sådant anspråk på likhet och kan därmed, trots dess begränsningar, ändå vara funktionell. De som är de andra är de som adresseras så att det finns en performativ kraft också i detta anspråk. Identifikationen av andra överskuggar möjliga skillnader och inkonsistenser mellan människor och riktar uppmärksamheten mot det gemensamma och lika. Denna underskattning av den rika variationen av individuell och biografisk mångfald i erfarenheterna av det vanliga görs medvetet för att nå det gemensamma målet. Återigen kan,

i konkreta framföranden, kraften i denna fixering av identiteten på en generell nivå reducera de subtila skillnaderna mellan individer.

För det andra, påståenden om de likheter hos andra innebär också hypoteser om de som inte tillhör den grupp som utgörs av dem som har något gemensamt. Det kan exempelvis betyda att andra (politiker, väljare, människor i allmänhet) som inte har dessa anspråk eller likheter inte heller har tillgång till den gemensamma erfarenhet som det innebär att en gång ha varit vanlig och därmed fortsättningsvis vara det, i kärnan av ens person. Antagandet är att de ännu inte vet dessa viktiga saker om vad livet verkligen är. De har alltså en brist. På ett sätt är de ovanliga och därför inte representativa för den politiska kroppen. I sammanhang för politisk representation fungerar detta på många olika sätt, exempelvis för att särskilja individer från de politiker som är kända för sina korrupta eller partiska tendenser. Sådana berättelser om representativa brister har stor drivkraft i det färskaste minnet hos arbetarrörelser och deras erfarenhet av klassbaserad exploatering. Att diskvalificera andra på basis av disidentifikation betyder "jag är inte en av er". I gengäld kan någon anklagas för att inte vara tillräckligt vanlig, som om det fanns äkta och oäkta typer av vanlighet, eller nivåer av vanlighet som kan nås och inte nås. Kritiken mot att vara vanlig kan riktas mot dem som vill låtsas vara det, dvs. populisterna, och man gör narr av deras falska pretentioner eller missaktar dem överlag från ett mer elitistiskt perspektiv där vanligheten saknar värde. Eller där det rentav har ett negativt värde. En offentlig drabbning gällande vanlighet kan leda till att politiska motståndare vill framstå som "mera vanlig än du". Jämför den amerikanske politiker som citerades ovan ("Nobody in this campaign is going to outgun me, outpray me or outfamily me") och som verkligen ser vanligheten som en tävling om publikens gunst. Slutligen är identifikationen både ett subjektivt och kollektivt fenomen. Det är någonting som levs konkret av ett subjekt som en del av en större grupp som delar en gemensam historia. Det är vanligt och därför gemensamt, men baserat på vad en unik individ har gått igenom. Den kollektiva erfarenheten är, så att säga, graverad och inpräntad i ett subjekt så att dennes del av det hela är emblematiskt för ett större sammanhang.

(d) Legitimitet

Identifikationen med en grupp pekar ut talarens strävan att vara en legitim representant. Bland många andra retoriska resurser möjliggör vanligheten en sådan viktig startpunkt för att

göra legitimiteten giltig. Om detta fungerar eller inte är förstås en empirisk fråga. Anspråk på att “jag är en av er” och “jag är inte annorlunda än er” är jämförande påståenden som uttrycker en vilja att erkänna denna identifikation, och att bli erkänd som sådan. Anspråken på likhet och representantskap måste bedömas som autentiska och måste auktoriseras av publiken. Om detta fungerar eller inte är också en empirisk fråga. Legitimitet blir möjlig genom processer där detta bekräftas och erkänns, och politikerns vilja är förstås att dessa processer skall avspeglas i valhandlingen.

Förslaget om att vara vanlig innebär en ambition att bli erkänd som en legitim representant av en grupp, och därmed vara giltig som talesman för gruppen och att tolka gruppens erfarenheter i relation till den politiska dagordningens förändring. Det tillfälle då den valde representanten rör sig “uppåt” och “bort” kan ses som ett hot och politikern vill därför återkommande säkra sin bas genom ömsesidig tilltro, eller åtminstone att försöka göra detta så att han/hon fortfarande är en av oss. Den potentiella möjligheten av att bli vald är förstås målet, men själva valet är också ett hot mot den relation som har åstadkommit. Ett sätt att säkra denna relation, eller att åtminstone ge den en bra start, är exakt vad legitimitetsprocessen vill åstadkomma.

3. ATT TEORETISERA DET VANLIGA

I den förra avdelningen har vi sett några exempel på vanlighet i den samtida politiska representationen. Vi har också försökt, från ett ganska distanserat metodologiskt perspektiv, att identifiera och tolka några av de saker som “the common touch” kan betyda när det används i politiska sammanhang. Vi har föreslagit att viljan att vara vanlig kan beskrivas i fyra sammanhängande dimensioner: kommunikation, erfarenhet, identifikation och legitimitet. Dessa dimensioner konvergerar mot varandra och samverkar för att åstadkomma antaganden och betydelser av vad vanligheten är och vilka funktioner den har. Denna provisoriska inventering är långt ifrån fullständig och behöver relateras till de teorier som nu skall fokuseras. I denna avdelning skall vi sysselsätta oss med teori för att undersöka ytterligare betydelser och tolkningar av vanligheten. Detta teoretiska arbete kommer att äga rum genom ett selektivt urval av fyra områden som bedöms vara intressanta för detta

uppdrag: (a) politisk kommunikation; (b) politisk teori; (c) filosofi; (d) samhälls- och kulturteori.

(a) Politisk kommunikation

Det är bland forskare väl accepterat att en politikers personlighet är en viktig del av den politiska representationen (Gronbeck, 1997:136). Detta är förstås inte den enda egenskapen hos en politiker som är av betydelse. Kvaliteter som politisk vision, kompetens, ledarskap, vilja och drivkraft rankas ofta högre. Länken mellan dessa kvaliteter och vad som konstituerar personligheten är otydliga. Forskare som studerar politiska kampanjer betraktar personlighetens centrala betydelse som en aspekt av politikens förpackning (Hall Jamieson, 1984) och de som studerar politisk kommunikation som nyhetsintervjuer betonar den viktiga länken mellan formandet av den offentliga bilden och de specifika sätt på vilka politiker spelar i det spel för kommunikativt utbyte som kallas nyhetsintervju (Clayman & Heritage, 2002). Detta är ingenting nytt i den politiska kommunikationens historia, men det är något som betonas i samtida mediepraktiker på ett sätt som inte var möjligt på, låt oss säga, Perikles tid (Thompson, 1999). I det som kallas medieåldern är det omöjligt att observera och tolka politik utan att ta medierna i beaktande (Hart, 1994). Information och underhållning har varit en viktig del av journalistiken sedan dess begynnelse (Thompson, 1999). Väljare och valkretsar liksom politiker och deras strateger räknar säkerligen politikens innehåll (frågorna, problemen) som den allra viktigaste aspekten av den politiska representationen, men inslag av personlighet och framträdande finns där som resurser som kan betona, förskjuta och övertyga genom utpekanden och performance (Silverstein, 2003). Det finns kritiker som betonar att fokuseringen på den personliga karaktären, psykologi och image-skapande hotar att reducera politiker till ännu ett spektakel från Burbank. Som svar på sådana frågor som tenderar att ifrågasätta den rationella karaktären hos den politiska representationen, hävdar dessa kritiker att politiken istället skall fokusera på innehåll och kompetens, inte på ytliga egenskaper. Sådana kritiker finns både inom akademien och i samhället i stort och de kämpar alla för att göra det rationella och deliberativa samtalet till den enda giltiga formen för åsiktsbildning. Det konglomerat som består av medier och politik berättar emellertid en annan historia. Den stora förekomsten av konsulter och strateger på marknaden för politisk kommunikation är bara ett tecken på den prioritet man ger åt formuleringen av det politiska

samtalet på samma nivå som annonsering, marknadsföring och impression management i stort (Palmer, 2000). Samtida politiker måste vara mångsidiga när det handlar om att gestalta en karaktär (exempelvis att vara tuff och att vara vanlig) och det räcker vanligen inte med en begränsad repertoar då man därmed löper risken för att bli klassificerad som omöjlig att “relatera” till, för att återigen citera Burbank. Men det måste finnas en balans i sättet på vilket den politiska personligheten gestaltas. Skojaren blir snart avslöjad. Den som påstås vara omöjlig att relatera till kan visas sig ha ett inre lugn som är övertygande. Under alla omständigheter måste en politiker vara tillräckligt mångsidig för att kunna tala till olika grupper av människor, intressen och grupper. På olika sätt. Utan att framstå som obeslutsam. De politiska strategierna drivs av bilder. Politikernas kändisskap resulterar i en väldigt detaljerad granskning av alla deras rörelser, och särskilt när det handlar om presidenten (Gronbeck, 1997). Genom att följa den politiska representationen i ett medieflöde är det svårt att säga när politikern arbetar som representant eller när denne är ledig från rollen. Det finns alltid en möjlighet att tolka privata och till och med intima handlingar som politiska handlingar och omvänt, och detta är bara ett av många exempel på det systematiska sammanbrottet av dimensionerna publikt och privat (Habermas, 1989; Thompson, 1999). Samtida politiker i utsatta positioner befinner sig nästan ständigt i fokus för medierna. De måste vara medvetna om att nästan allt vad de säger och gör kommer att bli objekt för politisk tolkning. Innan televisionens era var det offentliga talet den främsta tillgången för en politiker. Dagens betoning på att “göra sig bra på TV” innebär att detta är en nödvändig kompetens som varje politiker måste behärska (Clayman & Heritage, 2002:341). Vad de än gör blir dessa handlingar resurser för den intensiva granskningen i syfte att fortlöpande mejsla ut en personlighet och dess egenskaper. Allt som kan avvika från förväntningarna är särskilt passande för att attackera som ett tecken på något annat, en nyhet, kanske en skandal eller en mörkare sida av en personlighet som hittills har varit dold. De antagonistiska egenskaper som kännetecknar “dirty politics” bidrar i synnerhet till sökandet efter skandalösa egenskaper i politikernas hemliga liv. I början av denna studie visade vi att en samtida politiker i USA måste kunna visa upp många egenskaper: tuffhet; erfarenhet av krig; manlighet; ledarskap; etc. De måste också vara kompetenta, smarta och kunniga, om än inte lärda. De måste också vara som folk är mest. Och de måste vara sig själva.

Förståelsen av vanlighetens betydelse i den politiska kommunikationen har lett till olika tolkningar och kommentarer som berör politisk teori mer generellt (se nedan). På den mest grundläggande nivån har vanligheten förklarats som ett försök att förankra med de konstitutionella förutsättningarna som föreskriver en bas i form av en valkrets för representationen. Denna aspekt av den politiska representationens huvudsakliga mål är uppenbar. En annan förklaring bakom viljan att vara vanlig är beskrivningen av politikens tilltagande komplexitet vilket leder till ökade krav på politikernas publika förankring (Gronbeck, 1997). Detta kan förstås som en kontinuerlig förbättring av den politiska pedagogiken i syfte att hantera den ökande specialiseringen och professionaliseringen av det politiska uppdraget. Denna berättelse antyder att politiken en gång brukade vara enklare. Med ökande komplexitet när det gäller ekonomi, teknologi, distribution och globalisering, har denna enkelhet, enligt berättelsen, förlorats. Att vara vanlig i den kontext där politiken professionaliserats och indelats i specialiserade fack erinrar om nostalgin över den tid då politiken brukade vara mer direkt och tillgänglig också för vanliga människor. Men som vi antytt är denna historia alltför enkel. Att vara vanlig och att vara jordnära erbjuder politiken som den brukade vara, eller snarare, som det påstås att den brukade vara. Vanligheten blir den ersättning som politikern erbjuder för denna förlust när denne inför politikens komplexa realiteter uppvisar vanligheten som en förmåga att anpassa komplexiteterna till vanliga människors behov. Att vara vanlig kan ses om ett svar på denna utveckling, men på ett något annorlunda sätt. Observationen av en nedgång i intresse för den formella politiken kan även länkas till en växande klyfta mellan folket och de moderna politiska institutionerna, deras tjänstemän och folkets representanter. Men denna utveckling kan också ses som uttryck för politikens förändrade ansikte i riktning mot vad Giddens (1991) kallat "life politics". "Life politics" eller livspolitik handlar om att stärka handlandets autonomi i en av-traditionaliserad värld där de vitala frågorna om hur vi skall och bör leva behöver (om)förhandlas och beslutas. Utvecklingen av livspolitik baseras inte i den formella politiken eller i de traditionella formerna för politiskt deltagande, trots försöken från de politiska organisationerna att locka tillbaka sina medlemmar, utan i uttrycken för medborgarkulturen, medborgarskapet, inklusive utomparlamentariska handlingar, aktivism, sociala rörelser, NIMBYs, "flash mobs", virtuella nätverk och andra tillfälliga konstellationer snarare än de långsiktiga etablerade medlemsstrukturerna. Det som idag formar medborgarna har förbindelse med vår livsstil och vårt vardagsliv. Det innebär inte bara en

skiftning i värden, utan ett systematiskt frigörande av värdenas mönster och strukturer (Dahlgren, 19xx). Livspolitiken stimuleras av större sociala och kulturella processer så som de-traditionalisering, intimisering och globalisering (Giddens, 1991) men även av framväxten av en feministisk politik och politisk teori med dess krav på jämställdhet och viljan att göra det personliga till det politiska. Förändringen i förståelsen av vad som är politiskt understryker en skiftning i bedömningen av vanligheten. Om det personliga är det politiska inte bara i den politiska teorin utan också i dess praktiska implikationer kommer detta att påverka sättet på vilket den politiska representationen äger rum (Young, 1990). Slutligen kan vi se en strukturell förändring i den politiska representationen från att vara klassbaserad till att snarare baseras på tillit (Thompson, 1999).

Från den kritiska diskursanalysens (Critical Discourse Analysis, CDA) perspektiv har de stora kommunikativa förändringarna analyserats i relation till de strukturella sociala och politiska förändringarna i senmoderniteten. Transformationen av det offentliga samtalet motsvarar två huvudsakliga processer, enligt Fairclough (1992): konversationalisering and marknadstänkande. Den förra processen refererar till tendensen att bryta ner de formella formerna för kommunikation i offentligheten i stort, i medierna och i välfärdsstatens institutioner, som motsvaras av en förändring i hur kommunikationen utformas, från det formella till det informella. Denna utveckling kan, å ena sidan, beskrivas som en ökande demokratisering av det offentliga samtalet och, å den andra, som en slags pseudo-demokratisering av den politiska kommunikationen och som ett svar på den ökande professionaliseringen av makten. Det utgör i så fall ett försök att hantera en ökande klyfta mellan medborgare och myndigheter. Den andra processen, marknadstänkandet, refererar till det ökande inflytandet av markandsföringsstrategier och kommersiellt motiverad konsumentkommunikation i offentligheten som resulterar i, bland många andra saker, en anpassning av den offentliga kommunikationen till den kommunikativa logiken och tilltalet på en marknad: publiken blir konsumenter; väljaren gör sitt politiska val på en marknad; välfärdsstatens tjänster blir liktydiga med säljbara produkter, etc. Vanligheten kan förstås i relation till utvecklingen av det offentliga samtalet som beskrivs av CDA. Vanligheten kan ses som en aspekt av konversationaliseringen, där inte bara det offentliga samtalets form ändras, utan också de normativa idealen och rollmodellerna som gestaltar den perfekta kommunikationen. Det har skett en betydande strävan till att reducera det sociala avståndet

mellan aktörerna i media, politiker och journalister, och detta har även påverkat publiken (Clayman & Heritage, 2002:339). Att vilja vara vanlig kan därför ses som ett sätt att anpassa sig till denna process och som ett försök att befolka det normativa idealet som är karaktäristiskt för konversationaliseringen, nämligen den vanliga människan och dennes kommunikativa och psykologiska kvaliteter. Det vanliga är aldrig beskrivet på ett uttömmande sätt, utan innehåller både deskriptiva och normativa element som är mycket töljbara. Det är den skickliga blandningen av konnotationer som iscensätts av dessa egenskaper som utgör vanlighetens attraktion. Vanligheten kan även förstås i relation till de andra stora processerna som beskrivs av CDA. Marknadstänkandet i det offentliga samtalet för med sig antaganden om subjektspositioner hos dem som interagerar och rationaliteten bakom deras handlande. Människor hanteras som kunder i alla sammanhang, även om dessa sammanhang tidigare brukade vara präglade av en mer klientbaserad relation. I vilken som helst av dessa tillgängliga subjektspositioner som marknadstänkandet erbjuder dominerar den kommersiella aktiviteten. Förståelsen av människor i sådana relationer liknar ofta den standard för den rationella människan ("economic man") som den konventionella ekonomiska teorin erbjuder. Vanligheten i det politiska livet kan ses som ett sätt att närma sig publiken som valkrets där de hanteras mer som kunder som skall fatta ett köpbeslut. Konsumtionsval och politiskt väljande är inga nya fenomen, inte heller den serviceinriktade attityden hos den politiske marknadsföraren. Betydelsen av att vara vanlig kan ses i betydelsen av att samtidigt vara många andra saker (jfr. ovan) där politikern måste navigera det socio-demografiska landskapet på ett konsumentinriktat sätt. Betydelsen av att vara jordnära passar därför mycket bra ihop med dessa processer som beskrivs av CDA.

I den återstående delen av denna första del av den teoretiska avdelningen, skall vi titta närmare på några bidrag till fältet politisk kommunikation och förståelsen av vanligheten som gjort av två lingvistiska antropologer (Duranti, 2001; Silverstein, 2003). I en etnografiskt informerad diskursanalys orienterar Alessandro Duranti (2001) analysen av den politiska kommunikationen med utgångspunkt från dess mer generella intersubjektiva grunder. Grunden för alla kommunikativa händelser är, menar han, dess samkonstruerade karaktär där producenten alltid tar adressaten i beräkning som medförfattare (co-author) och där publiken alltid kan bidra till att förändra sättet på vilken talaren agerar. Detta betyder varken att all kommunikation är pedagogisk, framgångsrik eller utgör bra exempel på lyckat

samarbete. Så kallad mottagaranpassning kan vara totalt missvisande eller felaktig men en grundläggande orientering mot de intersubjektiva relationerna är alltid något som förekommer. Duranti dokumenterar hur en talare adresserar olika publikerna men med likartade syften. Han följer den demokratiske kandidaten från Santa Barbara, Kalifornien, Walter Capps, under dennes kampanj för kongressen 1995. Genom att följa politikern blir målet att analysera de olika sätt på vilket de olika publikerna adresseras och, i synnerhet att se hur de olika publikerna medverkar i samkonstruktionen av talet. Denna slags analys kan också indikera vilken slags förståelse som en talare har av sin publik samt den bedömning som denne gör av deras kunskaper och situerade uppmärksamhet. Studier av variationer på ett tema i olika sammanhang är ett relativt ovanligt sätt att bedriva empiriskt orienterad diskursanalys, menar Duranti vars analys i detta avseende utgör en välkommen nyorientering. Normen är snarare att man studerar flera exempel inom samma konversation eller genre. De longitudinella data som han samlar genom en etnografisk studie av politiska kampanjer över en längre tidsperiod möjliggör en speciell form av analys av konkreta tillfällen: "This type of variation not only gives us a sense of how speakers adapt or 'design' their speech for particular audiences, it also gives us a glimpse of the role played by members of the audience in shaping the form and content of a person's talk" (ibid:115). Politikern behöver balansera det intersubjektiva rummet genom att söka vinna största möjliga bifall från sin publik samtidigt som denne också kontrollerar de mål som den politiska agendan erbjuder och de allmänna förväntningar som finns på ett helt och sammanhållet subjekt. Denna intersubjektiva balans är ett resultat av samkonstruktionen av talet. Att designa ett politiskt tal innebär att försöka förstå publikens behov, att aktivera situationsspecifika ramar, att mottagaranpassa, att mobilisera kunskap och känslighet i relation till särskilda samtalspartners, och känslighet för publiken vid särskilda tillfällen. Politikern från Santa Barbara och den förre universitetsprofessorn Walter Capps som Duranti följde var konstant engagerad i att söka förutse och bedöma publikens respons. Detta aktiva engagemang var delvis ett resultat av dennes professionella karriär som lärare, men det var också ett resultat av dennes intention att söka tillämpa samma strategi i det politiska rummet. Mer konkret så anspelar politikern på dennes och publikens gemensamma bakgrund som en resurs i sitt tal, exempelvis i följande excerpt från ett tal i Paso Robles i november 1995:

... but the second announcement is just as important ... and that is we- that- we will win this time, we will win this time ... and how do- how do- I know that? How do I know we're gonna win? Well you know, I can see it in your faces I mean and- and- and I- and I mean that totally because- because ... uh, Lois [his wife] and I ... have lived here, in fact the first time we came here in – August of 1964, we stayed across the street. (ibid:123-4).

Han berättar historien om hur familjen flyttar till Santa Barbara med sin husvagn och hur familjens alla barn är uppväxta i distriktet och senare även gick i skolan där.

We've been here all this time ... we've lived here all these years, we know the people ... of the twenty-second district (...) uh so what I am suggesting is ... not only suggesting I know this to be the case; that I represent ... majority opinion in the twenty-second district I mean, I know what people in the twenty-second district believe in because these are our people ... you are- ... the people with whom we've lived our lives (ibid:124)

I excerpten återberättar Capps historien om familjens samhörighet med platsen. Denna samhörighet presenteras av honom som ett förslag på en legitim grund för att vara en representant för platsen och dem som bor där. Då han känner folk i distriktet, lyder argumentet, och då han själv är en av dem, vet han också vad de tror på. I hans historia blandas den egna biografien med distriktets historia, så att det individuella "jaget" och det kollektiva "ni" blir en gemenskap av "oss", något som vi också såg i John Edwards tal ovan. I Durantis analys är syftet inte huvudsakligen att undersöka vanlighetens egenskaper i sig, men orienteras mer mot att försöka förstå samkonstruktionen av ett tal, eller hur talet varierar allteftersom publiken och tillfället skiftar. Han intresserar sig för hur detta görs med hjälp av skämt, skratt, och de subtila skiftningarna som talaren gör för att anpassa sin förståelse till publikens tolkningar. Hon poängterar emellertid att denna speciella historia som en berättelse om personlig tillhörighet (till platsen) konstrueras i syfte att skapa "a sense of solidarity and trust through the recounting of Capps' life in California" (ibid). Berättelsen om samhörighet är helt klart en viktig och återkommande del av Capps politiska tal under denna kampanj. Artikeln visar flera exempel på hur denna historia skiftar i relation till det sätt på vilket publiken ger sitt gensvar. För våra nuvarande syften kan berättelsen om samhörighet förstås som en orientering av en politiker som vill vara vanlig och "en av oss", en som söker efter det jordnära tilltalet. Exempelen visar att vilja vara vanlig kan ta formen av

en berättelse, att det är en viktig del av ett politiskt kampanjtal och att det beskriver i detalj hur detta görs vid konkreta tillfällen.

I sin strävan att bli engagerad med en publik är det inte tillräckligt att ha ett bra manuskript som på likformigt sätt levereras till olika grupper av lyssnare. Politikern måste också kunna arbeta med att designa och spontant kalibrera sitt tal för de olika publikgrupperna. Det finns en pågående kamp mellan talarens röst och publikens röst: "Above all, this struggle over the right balance between pleasing others and asserting oneself reminds us of the centrality of morality in the construction of human agency through talk" (ibid:132). Durantis bidrag till analysen av politisk diskurs tvärs över olika konkreta kommunikativa tillfällen tar inte explicit upp frågan om vanlighet men vidrör detta ämne indirekt genom sin betoning på den moraliska karaktären i aktörsrollen. Förmågan hos politiker att kunna anpassa sig till olika publikker är väl dokumenterad i andra genrer, såsom i medierna och politiska kommentarer, men det analyseras sällan på denna detaljerade nivå. Analysen visar att det inte bara är frågan om talarens anpassning – men det framstår verkligen som så i detta fall när talaren uttryckligen vill anpassa sig – utan också talarens anpassning till de bidrag som publiken kan ge. I analysen visas också hur publiken konkret bidrar genom skratt, applåder, interventioner, instämmanden och stöd vid förutsägbara tillfällen samt protest och motstånd vid andra förväntade tillfällen. Att balansera de olika behoven och förväntningarna som finns hos talare och publik är en aspekt av hur konstruktionen av det mänskliga aktörsskapet äger rum genom talet. Vanlighet är kanske ett av de namn som kan ges åt denna process av ömsesidig förhandling och tillmötesgående mellan en talare och dens publik.

Med en något annorlunda utgångspunkt inom lingvistisk antropologi och med en analys som blandar retorisk analys med sociolingvistik, syftar Michael Silverstein (2003) i sin *Talking Politics. The Substance of Style from Abe to "W"*⁹ till att beskriva det han kallar de två extremerna i "det politiska alfabetet" i USA. Med blick för både likheter och kontraster motställer han två republikanska presidenter, Abraham Lincoln och dennes klassiska "dedicatory remarks" vid Gettysburg gentemot en rad av godtyckliga citat från George W. Bush.

⁹ Det bör noteras att Silversteins bok ingår i en serie, The Prickly Paradigm Press, som ges ut av University of Chicago Press och vilken, enligt utgivaren Marshall Sahlins syftar till att: "to follow their lead in publishing challenging and sometimes outrageous pamphlets, not only on anthropology, but on other academic disciplines, the arts, and the contemporary world". *Talking Politics* baseras på forskning men är också en intervention i en politisk debatt där författaren känner sig fri att uttrycka åsikter som är utmanande.

Utan särskild utbildning var Abraham Lincoln den autodidaktiske nybyggaren och, enligt Silversteins omdöme, en av de skickligaste retorikerna bland amerikanska presidenter. Han skrev sina egna texter, han hade verbal förmåga och visade upp både en stil och en estetik som tillhörde en djupt kristen men samtidigt rationalistisk politiker. Ödet att blir mördad på långfredagen minskade inte hans Kristusliknande karaktär som förkroppsligade “the (...) recapitulation of the narrative – his word made flesh - of American civil morality” (ibid:29-30). Silverstein tillskriver Lincoln flera egenskaper som vi kunde kalla vanliga. Hans enkla talarstil, “the natural Everyman of American soil” (ibid:30), förkroppsligandet av “the true American voice” bidrog tillsammans till att skapa en “honest and direct” (ibid:31) version av Amerikas budskap: “a sacred voice of civic plain-spokenness, inspired with Christian reason and able to articulate with conviction what is right and what is wrong in the world around it” (ibid:30). Poängen med Silversteins analys är kanske inte i första hand att påvisa denna vanlighet, men att visa hur Lincolns röst på ett djupt sätt resonerar med det samtida kommunikativa ideal som fostras i USA av den demokratiska traditionen från den amerikanska revolutionen, men även genom det liturgiska pastorsspråket som kommer från den evangeliska kristendomen. Lincoln talade på det enkla sätt som man förknippade med det religiösa uppvaknandets kommunikativa stil och det som dess pastorer i synnerhet behärskade. Denna kristna känslighet balanserades med den civila religionen och den nära nog mystiska patriotismen. Den så kallade “Gettysburg address” som Lincoln framförde i november 1863 är därför, enligt Silversteins, fylld av det budskap som utgör kvintessensen av amerikanen. Det är en rituell text som “paints a picture of what it accomplishes in relation to that context and *can change our experience of the context* to the degree we accept the picture.” (ibid:38 *emfas i original*). Talet vid begravningsplatsen vid Gettysburg består av 272 ord och det utgör en del av den civila religionen i USA och, enligt Silverstein, en av de verkliga höjdpunkterna för den stil man kallar “presidential style”. Till den gruppen av talare räknar han även Franklin D. Roosevelt, John F. Kennedy and Ronald Reagan.

Silverstein frågar sig: “... who can be comfortable with the notion that a ‘great’ president would not also be a great communicator, especially when speechifying in person and on broadcast media?” (ibid:2). Bland de mindre framgångsrika presidenterna räknar han Dwight Eisenhower och Harry Truman. Richard M. Nixon nämns också som någon som “seemed not quite successfully to be hiding something” (ibid:3). Hit hör också George W. Bush,

a.k.a. “Dubya” (“W”). Silverstein motställer Lincolns minnesvärda vältalighet gentemot ett citat från “Dubya”: “Natural gas is hemispheric. I like to call it hemispheric in nature because it is a product that we can find in our neighborhoods.” (ibid). Motställandet av vältaligheten från Gettysburg med godtyckliga citat från “Dubya” kan tyckas orättvis då den senare tycks bestå i helt dekontextualiserade “soundbites”, men det hjälper Silverstein att ställa frågan om vad det är som konstituerar “Dubya’s” stil: “He must be communicating *something* attractive to a large fraction of the electorate (besides merely “Being There” in 2000 as a non-Clintongore alternative).” (ibid. emfas i original). Hans sätt att tala är definitivt inte likartat Lincolns, men det är populärt och attraktivt och “our voting contemporaries seem to respond to his “message“ (ibid). Vad Bush har gemensamt med Lincoln är den evangeliska kristendomens retorik, något som dock Silverstein inte explicit noterar. Gentemot de politiska nördarnas eviga nedlåtenhet av Bush, menar Silverstein att “Dubya’s” stil är helt i linje med den samtida kulturen för politisk kommunikation och hans bok, *Talking Politics*, syftar att visa precis detta genom att lokalisera W:s kommunikation i kontext för att visa att det inte bara är en konstig avvikelse: “he just might not be a mere aberration but a slight readjustment of the terms of politics the country has operated on all along” (ibid). Skillnader i mängd finns mellan de två extremerna i det politiska alfabetet, Abe och ”W”, men Silverstein vill också se vad de har gemensamt.

I syfte att undersöka likheter och skillnader mellan “Dubya” diskuterar Silverstein distinktionerna mellan två slags “message”. Han noterar att tolkningen av ordet “message” skiftar i betydelse i den vokabulär som den politiska kommunikationens tekniker har tillgång till, det han kallar “politicoglossia”. Detta är svårt att översätta till svenska men uttryck som “being on message”, “being off message”, “sticking to message” motsvaras närmast av ett slags politiskt gehör och känslighet för vilken det saknas en adekvat term på svenska. Att vara “on message” är närmast att vara trovärdig och pålitlig i sitt fullföljande av den politiska viljan. Av analytiska skäl skiljer han mellan “communicating message” och “inhabiting ’message““. I analogi med användningen av ordet “call” i “making a call” vs. “being on call”, har “message” utvecklats från att ha en betydelse som ett substantiv till något som “denotes a locus or place in a containing space, realm, or condition of being” (ibid). “Message” kan förstås som ett ämne, eller ett tema eller ett centralt påstående, som söker påvisa något som går att objektifiera. Detta är den betydelse som föredras i den politiska kommunikationen

och denna förståelse av “message” som politiska frågor är också vad många politiker vill få oss att tro är viktigt. “Frågor” eller “issues” är “vital matters in which we severally have stakes, that we can rationally focus upon by the use of expository communication, language that lays them out in some denotationally orderly way for deliberative decision-making...” (ibid:17). “Message” i den senare betydelsen är möjlig att befolka och refererar till mer än vad som är sagt. Att identifiera “mer än vad som är sagt” i diskurser är i huvudsak vad sociolingvister och lingvistiska antropologer håller på med. Silverstein använder aktivitetsteori och kulturteori (Vygotsky) för att utveckla hur tänkande i komplex förstådd som ett sätt att gruppera saker skiljer sig från rationella vetenskapliga kontexter och att detta, enligt honom, är ett mer fruktbart sätt att förstå politiska “frågor”: “In politics, likewise, it’s chain complexes of ‘issues’ all the way down. Issues are the raw semiotic material, the things-in-reality. To give birth to “message” issues must be brought together – given plot and characters, rhyme of not reason – in occasions devoted to the making of image. (ibid:24). Den talande personen konstituerar “den analoga bron” som förkroppsligar principerna om “the right stuff, that holds issues together (‘me’)” (ibid). Den framgångsrika “analoga bron” är därför den person (“on message”) som dessa frågor formas av genom att denne “by fashioning organized, potent displays of them” (ibid).

I den politiska diskursen är lingvistiska och diskursiva aspekter som grammatik, koherens, deskriptivt innehåll och informationsstruktur viktigt, men det är också, vilket diskursanalysen och den lingvistiska antropologin visar, utvecklingen av informationsstrukturen, samkonstruktionen och intersubjektiviteten (jfr ovan), den utvecklande och kumulativa koherensen i informationen: “in every discourse a large number of extra-verbal contextual factors leave their determinate traces in the forms we use – what are termed in the trade indexical (pointing) traces” (ibid:9). Dessa indexikaler, påminnande om pantomimens gester, pekar mot det ordspråksliknande “how, what, when where, and why” i diskursen. Lincoln vet redan detta, menar Silverstein, då den “tysta” medvetenheten om betydelsen av indexikalitet “the cumulative indexical poetry of properly arranged words” intuitivt har varit känd av dem som behärskat det politiska “message” (ibid:10).

Det finns åtskilliga centrala teoretiska punkter i den lingvistiska antropologin som är relevanta för våra nuvarande syften. Vi agerar i kommunikativa ramverk och vi är alltid redan arrangerade i relation till varandra i en intuitiv sociokulturell organisation. Varje gång vi talar så återskapar vi de sociala arrangemangen och i processen att samtala så omförhandlas och

återskapas dessa sociala arrangemang. Dessa ramverk, arrangemang och villkor innebär antaganden om konstruerade och föreställda identiteter, antaganden om vilka vi är och om dem vi kommunicerar med. Vi kan i grunden identifiera varandra som olika eller som lika. Att identifiera varandra som lika korrelerar enligt teorin, i någon mening med att vara vanlig. Indexikalitetens funktion i interaktionen är att bidra till utvecklingen av dessa relationer och identiteter: “we continuously point to our own and our interlocutor’s transient and more enduring identities” (ibid:12). Följaktligen är de också ett resultat av det kommunikativa beteendet. Denna komplexa väv av identitet och burbanksk “relatability” görs nästan utan ansträngning, men i vissa situationer kan den göras explicit för att strategiskt manipuleras. Detta är en möjlighet som finns både i vardagslivet och i mer officiella situationer.

“Message” i betydelsen av “inhabiting communication” är mer komplex än den uppvisande karaktären av det kommunikativa innehållet. Vad som räknas som viktigt när någon talar är inte bara vad som sägs, utan också hur detta sägs och alla slags associationer som möjliggörs av de indexikala signalerna. Det finns olika slag av meningsfullhet, menar Silverstein, och dessa är alltid närvarande och möjliga när språket används:

Over multiple indexical channels, then, there comes into being a kind of poetry of identities in motion as the flow of communicative forms projects around the participants complex patterns – let’s say ‘images’- not onto Plato’s caved wall, but unto the potentially inhabitable and then actually inhabited context. (ibid:15).

Identiteternas poesi i rörelse koordineras i ett flöde av diskursiva project som i sin tur förvandlas till “bilder”. Dessa bilder är inte nödvändigtvis visuella utan snarare abstrakta representationer som släpps fria genom ord och indexikala betydelser. Betydelsen av denna observation är att vad som räknas som kommunikation är inte bara vad som sägs, utan också allt annat kommunikativt överflöd (“surplus”) som händer i en kommunikativ situation.

“Message” relateras till stil, bild och intrycksstyrning (“impression management”). Dessa bilder är inte nödvändigtvis visuella, utan kan också upplevas av adressater och publikers som bestående av “an abstract portrait of identity fashioned out of cumulating patterns of congruence across all manner of indexical signs” (ibid). Stil refererar till sättet på vilket bilder kommuniceras, dess nivå och djup i organiseringen, samt dess grad av konsistens.

“Message” är den strategiska användningen av stil för att skapa en bild på ett konsekvent sätt. Stylisterna som specialiserar sig på politisk kommunikation vill att “messages” skall vara bra, uthålliga och kumulativa i relation till publikerna. “Message” är ett värde och ett kommunikativt kapital som kan utöka chanserna för dess agenter i en konkurrensutsatt situation. Det validerar någons värde på ett önskat och förväntat sätt, så att “message” projiceras ut från det närvarande in i framtiden. Framtiden är därför potentiellt annekterad av den person som är “messageing”. Silverstein sammanfattar:

So being “on message” contributes to that consistent, cumulative, and consequential image that a public person has among his or her addressed audience. A really powerful “message” ascribes to me – as opposed to describe – my reality. It allows my audience to imagine a whole set of plausible stories in the fictive universes of the must-have-been, the could-be, and, especially, the sure-as-hell-will-be (“I’ll vote for *that*”). Votes are such stuff as dreams are made on – and vice versa. (ibid:16. *emfas i original*).

Betydelsen av “message” (som i “being on message”) bidrar till att bygga en bild av en offentlig person. Det är den medvetna exploateringen av överskottsmedning som alltid är en del av kommunikationen, men som i den politiska kommunikationens teknik är i behov av särskild uppmärksamhet för att manipuleras. Detta är den betydelse av “message” som Lincoln intuitivt förstod och som också tillämpas av Bush och av vad Silverstein kallar dennes “bysantinska” stab av kommunikationskonsulter och –strateger som Karl Rove och Frank Luntz. Under den satiriska rubriken “Homer Simpson goes to Washington”, presenterar Silverstein George W. Bushs framgångshistoria som CEO, från Texas Rangers och Harken Oil till posten som “the CEO” för den amerikanska regeringen. Bushs karriär som politiker, menar författaren till *Talking Politics*, är just en sådan företagsledarkarriär och detta avspeglas också, menar han, i de marknadsmässiga aspekterna av dennes språk och diskursiva stil, helt i analogi med vad CDA-forskarna kallar “the marketization of public discourse” (jfr. ovan), eller, mer polemiskt “corporate bullshit” (Melin, 2004).

Exemplen från “Bush-speak”, så kallade “Bushisms”, lämnar läsaren av *Talking Politics* i ett tillstånd av undran om Silversteins text är en parodi, kanske ett script för The Daily Show, som om det vore galenskap eller enbart en dyslektisk ordlek. Detta är också vad författaren anar: “Double-talk, malapropisms, the worst hack bromides, logical-denotational-non-

sequiturs and redundancies, semantic ignorance of one or another sort, and on and on. At times, the speaker wants to correct himself, but, like verbal slapstick, gets bollixed up even worse.” (ibid:70). Det avser att vara satiriskt men blir möjligen även en aning orättvist i relation till det seriösa utrymme Silverstein ägnar åt en analys av talet vid Gettysburg. Godtyckliga och lösryckta citat gör ju inte precis rättvisa åt Bushs talarkonst. Satir är dock inte Silversteins huvudsakliga motiv när han ger sig in på att förstå hur och varför Bushs “message” är tilltalande i sin egen rätt som ett performativt fenomen. Sambanden mellan evangelisk förkunnelse som bidrog till att utforma Lincolns retorik, är också en vital dimension hos Bush. Men dessa samband är, som vi redan noterat, inte tillräckligt betonade av Silverstein. Bush är verkligen “on message” på ett sätt som är konsistent med en stark tro, både spirituellt motiverat och förstärkt av det manlighetsideal som förknippas med tuffa texasbor:

(...) it has been consistently delivered with a manly tone of conviction, even aggressiveness; with a firm-jawed, non-sissy Texas style of pronunciation that Poppy never really mastered; and with a facial and whole bodily posture of earnestness that has got to make our hearts go out to the guy: he’s really, really attempting to grasp things – whatever they are – with his whole being. (ibid:70-1).

Övertygelsen, rättframheten och hans försök att “verkligen försöka” är några av de typiska aspekterna av hans talarstil hos en person som verkligen “is trying to touch issues, but is somewhat uncomfortable, as well as unfamiliar, with the details of them” (ibid:72). I denna analys kan vi se element av vad som kan räknas som vanlighet, den påtagliga rättframheten som delvis är en stil som förknippas med predikostilar i amerikanska södern, en liten del av texansk pragmatism och något som också betonades av en av Bushs kommunikativa konsulter, Frank Luntz i sitt ökända memorandum “Straight Talk”.¹⁰ Betoningen som Silverstein gör på att “really trying” är kännetecknande för sökandet efter “the common touch”, tillgänglig för att bli identifierad som en person i offentlig ställning, med ledaregenskaper men möjligen inte med total kunskap om den samtida politikens komplexiteter. En del av George W. Bushs framgång ligger absolut i hans form av “straight talk” något som kunde förstås som en form av vanlighet.

¹⁰ Detta memorandum av The Luntz Research Companies är inte officiellt publicerat men vissa delar av det som gäller miljön har cirkulerat på Internet.

Det som också bidrar till vanligheten är vad Silverstein kallar “presidential misspeakingfulness”. I ljuset av all slags “double-talk” och “malapropisms” (ibid:70) listar Silverstein en hel katalog som låter sig läsas som en inventering av lingvistiska patologier (ibid:91f): register violations: grammatical hypercorrection: incoherence by locution: verbose redundancies/incoherence: broken grammar: ignorance of terms: morphology and referents: malapropisms, etc. Även om Bush är långtifrån unik i detta avseende och trots den allmänna icke-standardiserade karaktären på transkriberat talat språk, full av misstag och omtagningar, tycks Bush dra nytta av sin form av “misspeakingfulness” så att dessa misstag verkligen förvandlas till en form av lyckosamma och meningsfulla språkliga yttranden Bushs administration är känd för att vilja begränsa presidentens offentliga framträdanden men också för att kunna ha bättre förutsättningar att kontrollera den offentliga tillgången till “Dubya’s” spontana språk. Hans talarstil skiljer sig från hans övriga medarbetares vilka ofta visar en bredare repertoar av professionell standardiserad amerikansk engelska. Det finns misstag i Bushs tal men det finns också, noterar Silverstein, “message”-worthy aspekter vilka utgör den främsta förklaringen till hans politiska framgång. “Dubya’s” beslutsamhet att hantera olika frågor och att vilja vinna är viktig och överskuggar “the fluency of dysfluency”, som reduceras genom den rika tillgången till rika visuella signaler. Detta är varför det fungerar: “It is the culminative coming together of a politics of recognition – a two-way affair with a public that encompasses a politician’s electorate – with a very contemporary sensibility about language and its power to contribute to image. Language reformed for a *People Magazine* politics” (ibid:114-115).

För att förstå effektiviteten i Bushs “misspeakingfulness” som en mycket kontemporär språklig känslighet för dess makt att skapa intryck, utvecklar Silverstein betydelsen av en “politics of recognition” (ibid:80f). I en demokrati beror allting på kommunikation, menar han. Upplysningens revolutionära politiska teori, från det filosofiska perspektivet hos Francis Bacon och John Locke till Jürgen Habermas, underbyggs av betoningen på politiken som ett kommunikativt medium. Som en “talking cure” i terapi är “talking politics” avsedd som ett reformativt redskap för samhället. Mekaniken och tron på “talking politics” påminner om naturvetenskaperna som de paradigmatiske formerna för sanningssökande. I den demokratiska teorin finns det ett djupt rotat språkberoende ramverk, inklusive förväntningarna på den form av språk som kan användas i denna kur. Detta språk, menar

Silverstein, är rationellt och framställande och uttrycks i termer av sant och falskt. Det är också ett språk med argument som situerar rationaliteten i kontexten av olika dialektiska utbyten, idealt ledande till bedömningar och övertalningar som resulterar i handling. Kommunikation är drivkraften i den demokratiska åsiktsbildningen och beslutsfattandet. I kontrast till detta ideal eller som dess praktiska implikationer, noterar Silverstein de kontextuella villkoren för kommunikation där indexikaliteter och andra egenskaper hos talet bidrar till att göra kommunikationen till något mer än endast den rationella deliberationen som föreslogs av upplysningsfilosoferna.

Silverstein talar om en “politics of recognition” som ett bättre sätt att beskriva den samtida politiska processen. En kandidat som bara har politiska frågor på programmet och en tilltro till den rationella deliberationen kommer att dra det korta strået i jämförelse med de krafter som sätts i spel när politiker är “on message”. Identiteter och demografi mobiliseras i de valprocesser som syftar till den legitima förnyelsen av regeringen:

Politics is a subtle process of inclusions and exclusions. Candidates and officials and legislative bodies and even courts selectively ‘recognize’ categories of persons whose “equal protection” must be considered – by courting votes, by administering laws in certain ways, by passing laws or not, and by interpreting statute one way or another. Politicos call it ‘someone’s constituencies’; their media advisors call it ‘their markets.’ (ibid:84)

Alla valda personer, även och kanske i synnerhet presidenten, är fångade av dessa krafter i en “politics of recognition”. Om “politics of recognition” är lokalt förankrad så kan den också bli personlig. Tveklöst spelar medierna en avgörande roll i dessa processer, menar Thompson (1999). Medierna är, enligt Silverstein, de institutionella nätverk som kan skapa personligheter i offentligheten och de är helt centrala för hur identiteter konvergerar med politiska processer i en “politics of recognition”. Samtidens medier betonar direkthet och transparens vilket stöds av de nyaste interaktiva teknologierna. Intrycket av direkthet i medierna medger möjligheter för “message” med stor synlighet och med en särskild potential för de indexikala funktionerna i språket. Journalisterna, politiska personer och övriga som blir identifierade och igenkända av den politiska marknaden “rely upon the communicated “message” som det som binder dem samman. I sann mening utgör detta en medierad karisma (ibid:85). Denna process fungerar på samma sätt som annonser, marknadsföring och tjänster som fokuserar på “brands” och varumärken, vare sig det rör sig

om Ralph Lauren eller Max Mara. Idén med denna form av kommunikation är att “to help people define themselves by structuring a significant portion of their identity-image, their ‘life-style’, around use or consumption, ‘brand’ conferring value on identity-image.” (ibid). Man är, för att ta ytterligare ett exempel från *Talking Politics*, en Ford Bronco-kille. En annan är en Cheva-man.

Silverstein vill i sin analys av ”Dubya” som ett framgångsrikt exempel på en “politics of recognition” sammanfatta detta med att hans sätt att tala politik är en politisk succé, inte för det skickliga sättet på vilket soundbites sprids, utan mer på grund av det kommodifierade språket som lyder under marknadens logik och normer. Bushs image kretsar kring idealet med den effektive CEO:n, med blick för ledarskap och beslutsamhet men med mindre känslighet för detaljer (vilket är vad som delegeras till staben). Han revitaliserar företagsstandarden i politiken och dess betoning på en image på gränsen till framtiden. En känsla av “corporate responsibility” krestar kring Bush. Silverstein sammanfattar: “Talking politics is publicly experienced nowadays through a very different, this-worldly rhetorical sensibility. It rests upon a different set of intertextual connections, to what I would term *corporatized language*.” (ibid:116. *emfas i original*). Det företagsliknande språket liknar annonstexter och komponeras av fraser och ord som enskilda delar, inte som meningar och stora partier av tal. Men det är inte bara soundbites – det är också framförande och förkroppsligande av image i “message”. Det är en fråga om att flagga för det rätta tecknen i talet: “It uses what look and sound like words, but ideally, each contributory word or expression counts as a kind of autonomous emblem of an identity, targeting the sensibilities of a position in social reality.” (ibid).

(b) Politisk teori

Vid vårt möte med olika studier av politisk kommunikation i det förra avsnittet mötte vi spår av politisk teori, särskilt så i samband med tesen att den samtida politiska kulturen omfattar både det rationella, framställande språkliga idealet den medie-motiverade betoningen på att vara “on message”. Vi fann att vanligheten passar väl in med olika av dessa teoretiska ramverk och i synnerhet vid en “politics of recognition”. I detta avsnitt skall vi fortsätta det

teoretiska sökandet efter vanligheten och det jordnära tilltalet med valda läsningar i politisk teori och vi startar med Jean-Jacques Rousseau.

Det är inte helt missvisande att historiskt lokalisera den höga värderingen av vanligheten till det sena 1700-talets Frankrike. Alla tre delarna av revolutionens slogan (liberté, égalité, fraternité) relaterar på ett eller annat sätt till den vanliga människan som en mer legitim politisk efterföljare till aristokratin. Med samtida standarder så var revolutionens vanliga människa snarare en representant för borgerskapet, men i den revolutionära retoriken och propagandan alluderar författarna på en generaliserad människa, en som visar sig omfatta grundläggande mänskliga kvaliteter. Faktiskt är detta en av de perioder i historien där idén om mänskligheten kommer att bli en grund för politik och filosofi, t ex genom den ovan nämnde Thomas Paine och dennes *The Rights of Man*. Det kan hävdas att vanligheten som en upplevelse av det mänskliga inte alls är någon vanlig erfarenhet, utan något som utpekar en gemensamhet bortom det vanliga. Erfarenheten av det mänskliga konstituerar i Rousseaus tänkande sökandet efter det gemensamma och det som sammanbinder människor. Rousseau kan läsas som en förespråkare för idén att denna känsla av mänsklig gemensamhet måste vara politikens objekt och att detta ideal på många sätt måste vara den standard för politiken som ersätter de absoluta idealen om människans religiösa härstamning. Rousseau kan också läsas som den profetiska föregångaren till moderniteten, vilket utgör en parallell till de mänskliga kvaliteternas nedgång i denna förmåga att dela upplevelsen av det mänskliga i varandra och att respektera varandras gemensamhet. Den evigt oberäknelige Rousseau kan paradoxalt både läsas som mänsklighetens visionära profet och/eller som den sanningssägande rebellen som avslöjar det fåfänga strävandet efter frihet och demokrati.

På vilket sätt man än väljer att läsa Rousseau så kan man i alla fall konstatera att han ägnar mycket plats åt att diskutera den vanliga människan och kanske är han överhuvudtaget den första filosofen som tänker på människors gemensamma egenskaper, särskilt i hans diskussion om ojämlikhet. Detta är vad Tracy B. Strong (1994) hävdar i sin bok *Jean-Jacques Rousseau. The Politics of the Ordinary*. Att tänka på det mänskliga är att tänka på den gemensamma existensen. Det som binder människor samman socialt är det som är gemensamt.

Strong återger etymologin till ordet gemensam ("common") med hjälp av flera källor, bl a genom lingvisten Emile Benveniste, nio sidor i *OED* och fem sidor i *Le Robert*. Ordet

härleds till det indo-europeiska ordet *mei* ("exchange", utbyte), vilket senare figurerar i exempelvis tyskans *gemein*. "Gemensam" är också basen för ordet "kommunikation" och för det som är socialt. *Communicare* på latin refererar till "att göra gemensam". Det finns en dubbel betydelse här. Å ena sidan det som vi har gemensamt och det som vi delar, och å andra sidan det som är vanligt, vardagligt och vulgärt. I Rousseaus *Emile*, diskuterar författaren ett sjätte mänskligt sinne som han kallar "the common sense" (jfr. Paine ovan), "det gemensamma sinnet". Inte för att det är gemensamt för alla utan för att det är resultatet av en god användning av de andra sinnena. Det sjätte sinnet är det skickliga behärskandet av alla de andra sinnena som tillsammans producerar sinnesförmågor. Den produktiva egenskapen i det gemensamma är en mycket viktig del av Rousseaus politiska filosofi. Det är inte något som föreligger automatiskt, men det är en basal resurs som om den används på rätt sätt kan producera en medborgare för vilken gemenskap är någonting som är möjligt att uppleva med (det sjätte) sinnet. Det gemensamma och gemenskapen är därför vad människor upplever tillsammans som samhörighet och tillgången till detta är samtidigt både generellt och exklusivt. Det baseras inte på klass utan på egenskapen av att vara människa. Det sjätte sinnet instruerar oss "in the nature of things, by the collective participation of all of their appearance" (ibid:75). Bristen på gemenskap innebär ett samhälle av främlingar eller indikerar de som har avskiljts från en grupp. Den andra betydelsen av "gemensam" refererar till dess värderande betydelse som vardaglig och vulgär. De dubbla rötterna i ordet "gemensam" kan, enligt lingvisten Benveniste, härledas åtminstone till 1200-talet. En tredje betydelse har utvecklats sedan dess som en förlängning av den senare. Denna betydelse refererar till "gemensam" som ett tecken på stolthet, typiskt för de fria borgarna i England som kallades "the common", och som institutionaliserades i den "lägre" avdelningen i det brittiska parlamentet, "the House of Commons". Alla dessa betydelser av "the common" och "det gemensamma" innebar i Frankrike ett förhållande som präglades av ideal om jämlikhet, och pekade på det sätt på vilket människor är lika varandra: "It is the ability to perceive the common that is at the root of the ability to have politics that rests on equality." (ibid:76). Denna idé är central hos Rousseau i *The Social Contract* (1762). Strong tolkar detta som att "the common" bara etableras i och genom politiken. Politiken är konstitutiv för den mänskliga (gemensamma) sidan hos människorna. För Rousseau är villkoren för vår mänskliga natur inte helt och hållet givna, utan måste skapas eller frigöras. Mänskligheten

skapas i politiken och detta är också varför förmågan att uppleva det mänskliga som gemensamt kommer att äga rum i politiken.

Rousseau komponerar en särskild sorts människa som kallas medborgaren. Medborgaren är inte given utan måste skapas. Medborgaren är den från vilken det gemensamma kan bli möjligt. Denne lever därmed per definition i en gemensam värld vilket också är den enda möjliga gemensamma världen. Objektet för Rousseaus analys är “with what the word *common* means in phrases such as “the common people”, “having something in common”, our “common humanity”. Common here is both ordinary and everyday, and that which is our “portion” as human beings, the entitlement of our existence.” (Strong, 1994:77, *emfas i original*). Strong varnar dock, i denna tolkning, för att liberalismen inte är den enda möjliga politiska implikationen av denna gemensamhet, därför blir också pre-totalitära och anarkistiska läsningar och tolkningar möjliga. Rousseau är som vanligt mångtydig och undflyende också när det gäller att förstå vad han menar med medborgare. Är detta en subjeksposition eller är det en position i ett kollektiv? Vem är “jag” i politisk mening? Rousseau håller i sina texter inte isär de numeriska kategorierna singularis och pluralis vilket kanske också är medvetet. Här följer några exempel, först från *On the Social Contract* och sedan från *Reveries*, bägge citerade i Strong (1994):

Each of us puts in common his or her person and his or her power under the supreme ordering of the general will; and we receive corporeally (en corps) each member as a part indivisible from the whole. At that moment, instead of the particular self (personne) of each contractant, this act of association produces a moral and collective body composed of as many members as the assembly has voices, a body that receives from this same act its unity, its common ego (moi), its life and its will. (emfas i original)

Let us fix once and for all *my* opinions, *my* principles, and let us for the rest of *my* life be what *I* have found *I* should be after having thought well about it (*emfas adderad av Strong*)

Dessa oklarheter inbjuder verkligen till olika tolkningar. Den tolkning som Strong stödjer innebär att Rousseau medvetet använder de numeriska formerna på ett sammanblandat sätt. Strong menar att författaren gör detta i syfte att peka på hur det singulara och det plurala bägge är speciella egenskaper i vad det innebär att vara en medborgare och att uppleva det mänskliga. Detta är förstås en relevant politisk fråga vare sig den motiveras av denna tolkning eller ej. En annan relevant modern politisk fråga i samband med denna teori skulle

vara: vilka anspråk kan det vanliga eller gemensamma sägas ha på mig som individ? Också när det gäller uppfattningar av vad Rousseau menar med allmänviljan går tolkningarna isär. Är detta konglomerat av singularis/pluralis ett uttryck för det individuella självet förvandling, eller är det ett uttryck för det gemensamma självet, dvs. av det själv som individen kan återfinna både hos sig själv och hos andra? Alla dessa möjligheter är öppna för tolkning och man kan hävda att det också är något som den mångtydiga texten inbjuder till. Strong driver argumentet, trots risken för en anakronistisk läsning från perspektivet av 1900-talets subjektsfilosofier, att Rousseau är en av de första som teoretiserar det sammansatta jagets karaktär. Gemensamhet eller potentialen för gemensamhet är en av dess möjliga egenskaper och en av de mest häpnadsväckande bedrifterna i den politiska kulturen: “The availability of the ordinary, the common, is thus the greatest in political society, in the society of the social contract.” (ibid:104)

Vi skall inte här gå igenom “vanligheten” i hela den västerländska politiska teorin efter Upplysningen utan snabbt gå vidare till samtiden. Inspirerad av poststrukturalismen (Foucault och Derrida), och vanlighetens filosofi hos Cavell; se nedan) och vissa amerikanska författare som stödjer en sådan filosofi (Emerson and Thoreau), tar sig Thomas L. Dumm an projektet *A Politics of the Ordinary* (1999). Här figurerar en särskild slags liberalism som Dumm anstränger sig för att förklara vad det inte är: “not the liberalism championed by mechanics of procedure who calculate the common as transparent communication, not the liberalism of those who retreat behind barricades of legal rights into zones of private privilege” (ibid:ix-x). Det rör sig alltså inte om den förenklade versionen av vad som är gemensamt vilket möjliggörs av den kommunikativa transparensens mekanik, inte heller av dess legala motsvarighet. Han lutar sig mot den slags liberalism som Emerson förespråkade och från vilken han inspireras att stödja “acknowledg[e] the extraordinary ordinary” (se även Bennett, 2001). Dumms fascination över begreppet “the ordinary” kommer huvudsakligen från hans läsning av Emerson och även från den läsning av denne som görs av Stanley Cavell. Det som är aktuellt i vanlighetens politik är, enligt Dumm, det politiska handlandet, frågan om det publika och det privata språkets gränser, de olika roller som stämning och begär spelar, och förkroppsligandet av jaget (ibid:ix). Introduktionen till dennes ännu oavslutade projekt är illustrativ:

Ordinary life, the life-world, the everyday, the quotidian, the low, the common, the private, the personal – everybody knows what the ordinary is. The ordinary is what everybody knows. The ordinary gives us a sense of comfort; it allows us to make certain predictions about what will happen; it provides the context for the text we provide. The ordinary allows us to assume a certain constancy of life. It is reliable. We can count on it. The sun sets, the sun rises, another day of life begins. No matter what else happens, we live our lives in the manner of ordinary people. And so we celebrate the ordinary as a practical form that peaceable living takes when life is good, and we cling to any vestiges of the ordinary that survive when catastrophe takes hold of us when our circumstances are diminished, when life is bad. (ibid:1)

Dumm pekar på att det vanliga är känt av alla och omvänt, att det som alla vet tillsammans är det vanliga. Ömsesidigheten i vanlighet och gemenskap är här betonad. Vanligheten ger trygghet och stabilitet åt livet. Med denna stabilitet som grund blir det också möjligt att se framåt och göra vissa förutsägelser. Vanligheten är en rytm och ordning som finns i ett väl fungerande liv och det är denna vanlighetens ordning som man längtar till och romantiserar över när livet inte ter sig så bra.

Dumm noterar två egenskaper med det vanliga i det samtida politiska livet. Den första är den moderna vurmen för det vanliga, särskilt i USA, med dess närmast fetischistiska betydelse i konsumtionssamhället. Han knyter an detta bejakande av konsumtionen med dess förutsättningar i synen på en väljande individ och individen som strävar efter lycka och behovstillfredsställelse. Han spårar detta till en slags normaliserad hedonism med “an image of the ordinary as the limit of allowable pleasures and the form that pleasures might take.” (ibid). Ett liv mättat med varor är karaktäristiskt för en produktionsetik som, i den sociologiska prognosens efterföljd utvecklas till en “post-Protestant ethic of consumption” där varorna ännu är centrala men där de inte är konsumtionens slutliga omätliga mål. I kritisk anda spekulerar Dumm om konsumtionen och dess ofrånkomliga “skugga” som en slags skuld som speglar det vanliga. Den allmänna betydelsen av vanligheten och det vanliga livet som en strävan efter det materiellt goda kan läsas genom medier, annonsering, television och film. Vanligheten är inskriven i jagets känslor som är verksamma i konsumtionen; “in the cacophony that shapes our dreams of good lives” (ibid:2). Denna första betydelse av det vanliga ses som en aspekt av konsumtionen och kapitalismen. Det är en nivåmarkering av den moraliska konventionen i ett konsumtionssamhälle som bl. a Foucault har utvecklat.

Den andra aspekten av vanligheten som Dumm tar upp är dess mystiska obestämdhet, dess överflödande betydelse och dess undflyende. Detta är den romantiska läsningen av det vanliga som Dumm hämtar från Emerson (via Cavell).

Från denna dubbla förståelse av det vanliga i den samtida politiska kulturen indikerar Dumm rollen som det vanliga spelar i liberala demokratier där det hanteras som dess specifika beskydd, en slags substans som skapas av det sunda förnuftet och som anses vara unik för det liberala tänkandet. Det vanliga är, i denna politiska formering, förstådd som “a primary repository of meaning, a dimension of life from which the raw material of happiness might be drawn.” (ibid:3). Alltså blir det vanliga en normativ dimension som motsvarar demokratins essens. Det scenario som beskriver vanliga människor som lever vanliga liv och som konsumerar enligt normal standard, utgör ett visionärt ideal av samhället, motsvarigheten till socialisternas dröm om det klasslösa samhället.

I tidigare arbeten om det vanliga som Dumm relaterar (ibid:3f) är samtliga författare försiktiga och tentativa och närmar sig sitt objekt på ett delikat och respektfullt sätt. Denna läsning är tveklöst närvarande exempelvis i transcendentalisternas filosofi med deras vision av naturen som något “extraordinary ordinary”, och med deras vördnad för det vilda i naturen såväl som i det mänskliga psyket. Vanligheten är en “a font of common meaning, an immeasurable measure of common sense” (ibid). Det sammanblandas med de platser som den bebos men som dock inte rymmer dess mening. Det är också en aspekt av språket vilket Dumm noterar i Cavells efterföljd, med dess egenskaper av att vara oändlig och motstå totaliteter. Det vanliga spelar en roll i olika framställningar av det civila samhället som det tredje utrymmet mellan staten och det privata. Teorier om det civila samhället högtidlighåller det vanliga som det gemensamma förnuftet, som den basala anständigheten, som den mänskliga naturen och den moraliska sanningen. Dumm identifierar de disciplinerade (“the rigid and fearful”) som söker förstå “the paradoxical character of the ordinary as the underwriting instrument of civil society” (ibid:4). Men från ett motsatt perspektiv, förblir det vanliga en reservoar för det okända, helt klart ett freudianskt tema och en aspekt som stärker dess mystiska obestämdhet. Den psykoanalytiska (eller den transcendentala) identifieringen av det vanliga som en kategori som motstår domesticering gör det disciplinerade förnuftet frustrerat eftersom “they try to whip us into their truth” (ibid).

En mindre disciplinerad förståelse av det vanliga igenkänner en kamp mot den romantiserade kraften i det vanliga som en viktig aspekt av politiken. Dumm citerar Hannah

Arendt som i *The Human Condition* ser det vanliga som en fara för det politiska handlandets autonomi. Vanligheten utgör en fara just för dess öppenhet, dess oberäknlighet och dess svårgripbarhet. Arendts läsning skall ses i ljuset av det sena 1900-talets populistiska historia som mer eller mindre kidnappade begreppet vanlighet som en rasbaserad standard för exklusion. Arendt är ängslig för att politiken skall försvinna i det sociala när allting blir politiskt. Detta resulterar i den välkända syllogismen, "For where everything is political, nothing is". Dumm hävdar att sådana postulat som baseras på dualiteter tenderar att "kill[s] the possibility of a politics of the ordinary, because the ordinary insinuates itself into every where and touches every thing." (ibid:6). Vanligheten har förbisetts som ett ämne just för att så många tänkare, i Arendts anda, tror att "det politiska" är en autonom del av av det politiska livet eller ett forum som exkluderas från det vanliga livet.

I kontrast till Arendts negativa erkännande av vanligheten som dess betydelse för politiken, noterar Dumm en annan syn som härrör från synen på politisk handling hos Gilles Deleuze och Felix Guattari, vilka visar att Makten opererar i ett fält av intensiteter och platser, vilka är möjliga att beskriva genom följande alternativa syllogism: "Where politics is arboreal, institutions hierarchize and colonize meaning, establishes zones of legitimacy for privileged kinds of politics. When politics is rhizomatic, institutions disperse meaning and pluralize the dangers and power of politics. In all cases, politics exists as a capacity and as a yearning." (ibid:5).

Dumms bok har tillkommit för att exploatera denna andra sida av vanligheten och för att se hur den medierar politiken med dess uttryck. Betydelsen av vanligheten som han undersöker är i den andra, dvs, det mystiska, det potentiella och det trängande. En annan del av det teoretiska klargörandet är att det visar hur det vanliga är sammantvinnat med det händelsedigra och normaliserade (ibid:5). Att visa hur de vanliga aspekterna av livet aldrig är "purely one thing or another but are shaped through the struggles and pleasures that constitute human existence as its most persistent and common levels; and that the ordinary in turn reshapes the terms through which struggles (and pleasures) unfold." (ibid). Vanligheten skall alltså ses på ett brett sätt där de politiska meningsmotsättningarna bara delvis kan förstås genom vanligheten som en ödesbestämd samvaro.

I ett biografiskt avsnitt som beskriver vardagslivets allmänna tråkighet i en bosättning i New Mexico illustrerar Dumm öppenheten i begreppet "vanlighet" genom att förstå detta som en

dynamisk väntan som skiljer sig från “the static actions of events and the composed behavior of the normalized” (ibid:18). Han försöker, tvärsemt alla odds i den triosta bosättningen, att återfinna ett politiskt ethos i vardagslivet: “To suggest that such a political ethos may be at work in a politics of the ordinary is to lay a groundwork for seeking evidence of practices of freedom that ordinary people engage in as we lead our lives.” (ibid:18). Dumm föreslår att levandet av vardagslivet med dess frihetspraktiker innehåller ett politiskt element. För att utveckla detta ytterligare gör han djupgående tolkningar av de amerikanska romantiska filosoferna, Emerson och Thoreau, inspirerad av Cavell (jfr. nedan). Här ser vi i verksamhet en slags intuitiv närhet till naturen, eller en intuitiv ontologi som orienteras mot antaganden om världarnas existens. Detta är ett vardagligt ontologiskt anspråk om ett naturligt förhållande “före” kunskapen och tron, typiska för romantiska, transcendentala och icke-kognitiva filosofer. Denna idé hos Cavell, som baseras i en läsning av Emerson och Thoreau (och delvis på en tolkning av existentiellistisk filosofi) utgör en alternativ utgångspunkt både i jämförelse med tron (faith) och vetandet (epistemologi). De amerikanska filosoferna “authorize this kind of interest in the ordinary as a repository of existence’s relationship to truth” (ibid:21). Här verkar en intim, “för-kognitiv” relation med sanningen och med vad Dumm kallar “det etiska sinnet”, ett försök att nå sanningen i väntan på sanningen. Väntandet på sanningen är det föredragna icke-våldsamma formen av vetande, i kontrast till det våld som det begreppsliga vetandet reflekterar i en sanning som blir möjlig genom att gripa tag i någonting, vad Cavell kallar en “unhandsome” form av vetande. Heidegger ekar också genom Cavells läsning: “From the ordinary we resist the unhandsome condition of grasping, oppose (or avert) the violence of conceptualization that can stop thinking in the name of thought.” (ibid:20-21).

Det berömda citatet från Emerson figurerar i detta sammanhang när han ber inte för stora segrar utan om en ödmjuk attityd till livet: “I ask not for the great, the remote, the romantic; what is doing in Italy or Arabia; what is Greek art, or Provençal minstrelsy; I embrace the common, I explore and sit at the feet of the familiar, the low. Give me insight into to-day, and you may have the antique and future worlds.” (ibid:21).¹¹ I Cavells fotspår insisterar Dumm på att detta citat skall förstås som att det vanliga läses som “misconstrued” om det förstås som litet och oansenligt. Vad som betonas är snarare dess ihärdiga närvaro. Det

¹¹ Citerad efter Emerson (1983) *Essays and Lectures*, ed. Joel Porte, NY: Library of America, 68-69.

vanliga händelselösa utgör möjligen någonting tråkigt men det är också den oundvikliga grunden från vilken vi bättre kan komma att uppskatta händelserna (ibid:21). Dumm ser likheter i detta avseende mellan Foucault och Cavell, två samtida tänkare som försöker se det vanliga (eller, i Foucaults fall, det “anonyma”) som en grund för förnuftet. Denna filosofiska tanke har sin resonans i den kvalitativa sociologins tolkande approacher (se nedan).

Normaliseringsprocesser är en form av social makt som opererar på det vanliga i syfte att standardisera dess egenskaper enligt vetenskapliga eller på annat sätt specificerade normer. Normaliseringen kan därmed sägas hota vardagslivets vildhet genom att diktera dess egenskaper, och det är i denna mening som den kan sägas förstöra det vanliga. Detta är den analys som ger rörelsekraft åt Foucaults historiska beskrivning av vardagslivets politisering. Dumm noterar också att det förekommer ett motstånd mot normaliseringen som syftar till att bevaka och försvara det vanliga från det som ordnas genom styrnings- och medborgarskapsteknologier i staten och makten.

Hemmet fungerar som metafor för det vanliga livet i transcendentalisternas filosofi:

Rather than live in such a house (even when one calls it home), it may be possible to embrace a kind of homelessness, a condition that could make the idea of home more palpable by showing more clearly the character of what home lacks. The play of home and homelessness is a process of a politics of the ordinary, fronting the ordering principles that would undermine the possibilities of their common disappearance. Both are spaces of happenstance privacy, one exposed, the other concealed; one composed of the discarded and wasted, the other elevated by modern politics as the privileged space to which we all might repair at the end of struggle. But both home and homelessness depend on a continued and persistent confrontation with a realm of the ordinary that would not be exhausted by the ordering of events and the normalization of selves. (ibid: 31-32)

Pendlingen mellan hemmahörighet och hemlöshet ser Dumm som en process i vanlighetens politik. Han leker med tanken på ”den goda hemlösheten” som innebär att kvaliteterna i vad hemmet utgör blir tydligare. Hemmet är aldrig en komplett plats, det är alltid ett ofullständigt projekt och dess attraktionskraft kan delvis förklaras genom denna obestämba. I Thoreaus skrifter välkomnar han det obestämba och förklarar det vara ett hem när det är oavslutat. Denna romantiska filosofi om hemmet tycks föreslå att samma obestämba är giltig även när det kommer till självet och till det politiska. Hemmetaforen är klart relaterad till en förståelse av det vanliga.

(c) Filosofi

I det förra avsnittet har vi tagit del av några politiska teorier och politiska filosofier för att undersöka betydelsen av det vanliga. Rousseau, transcendentalisterna, Foucault och Cavell kan samtliga förstås som att både vara politiska teoretiker och filosofer (och i vissa fall finns det även andra disciplinära benämningar som passar) vilka alla har, på sina egna sätt, närmat sig vanligheten både som ett politiskt teoretiskt fenomen och som en filosofisk fråga. De fyra sektionerna som utgör den teoretiska delen av denna uppsats är alla i hög grad ömsesidigt beroende av varandra vilket gör att själva indelningarna enligt disciplinära grunder kanske bör ifrågasättas.

En filosofisk inriktning som inte blivit så mycket använd inom den politiska teorin är den så kallade "ordinary language philosophy" (OLP), en tradition i vilken Cavell kan ses som en av de samtida uttolkarna. Det sätt på vilket Cavell använder denna filosofi är både innovativ och eklektisk och avviker därmed från dess ursprungliga källor. Cavell låter denna riktning konfronteras med psykoanalys, romantik och existentialism. För att kunna få en idé om det vanliga i "ordinary language philosophy" behöver vi alltså återvända till Austin, Ryle, Wittgenstein och deras andra brittiska kamrater.

Skolbildningen OLP influerade den analytiska filosofin under tidsperioden 1940 till 1960, särskilt i England. Skolbildningen var i stor utsträckning en reaktion emot den abstrakta och hypotetiska karaktären hos den logiska empirismen som dominerade den analytiska filosofin och man vände sig istället till det vanliga vardagliga talspråket för att finna sina analysobjekt. Filosoferna började titta på det lingvistiska beteendet från utgångspunkten att det vanliga talade språket innehåller alla praktiska distinktioner och betydelser som människor har användning för. Detta var en bekräftelse av deras kompetens som meningsfulla vardagssemiotiker. Det skulle kanske vara en överdrift att säga att OLP kom att få en sociologisk inriktning, i alla fall i dess tidiga form, men det finns otvivelaktigt i denna rörelse ett intresse för att redogöra för det praktiska utförandet hos individer och kollektiv. Även om deras kunskapsobjekt och intresse delvis överlappar vissa riktningar inom sociologin gjorde de aldrig den typ av empiriska arbeten som var typiska för sociala analyser (se nedan). Analysobjektet var det vanliga språket och användningen av språket men de exempel som lyftes fram hämtades på ett mer intuitivt sätt från konversationer på den lokala puben eller

uppfanns vid skrivbordet. Ludwig Wittgenstein i sin *Philosophical Investigations*-period talade om ordens mening från kontexten av de språkspel i vilka de opererade, och grundade därmed teoretiskt betydelsen som framväxt i situationer som var unik för individerna och deras förhandlingar.

When I talk about language (words, sentences, etc.) I must speak the language of every day. Is this language somehow too coarse and material for what we want to say? *Then how is another one to be constructed?* – And how *strange* that we should be able to do anything at all with the one we have! (Wittgenstein 1953 # 120. emfas i original)

I Wittgensteins skrivande kontrasterar han den vardagliga, vanliga och all dagliga användningen av språket med det som är märkvärdigt, främmande och egendomligt. Den egendomlighet som Wittgenstein attribuerar till det vanliga språket är ironisk i den meningen han parafrazerar den skeptiska attityden hos sina opponenter. Han menar att det vanliga språket innehåller allt som finns och att projektet som innebär att etablera ett analytiskt språk ovanpå vardagsspråket är precis det misstag som filosofer har gjort hela tiden och det är också orsaken till att det projektet, enligt honom, är så fruktlöst. Ironiskt nog refererar denna egendomlighet till OLP som projekt men lånar sig även till att associera vardagslivet med ett trolskt skimmer genom mer än det som möter ögat. En tredje egendomlighet (den ironiska meningen) blir en del av projektet den analytiska filosofin som något som antas placeras ovanpå eller före alla andra språk och tolkningsramar.

En viktig aspekt av OLP är sättet på vilket deras förespråkare nådde bortom dikotomin mellan sant och falskt samt bortom den stränga orienteringen mot fakta som dominerade filosofin till mitten av 1900-talet. J. L. Austin bland andra ifrågasätter denna dikotomi på basis av sin förståelse av vanlig språkanvändning och försöker förstå vad yttranden gör och inte bara vad de säger. Det som så kallade performativa yttranden gör är varken sant eller falskt och de är inte längre objekt för den polariserade bedömningen som är karaktäristisk för den dikotoma analysen (Austin, 1961:220f). Idén om performativer öppnar upp en helt ny bransch inom filosofin som ägnar sig åt detta, talaktsteori, och detta kommer också att influera lingvistikens i riktning mot pragmatik och diskursanalys. Detta är också den riktning i vilken OLP fortsättningsvis utvecklas; filosofin närmar sig lingvistikens i dess pragmatiska version. Inom den analytiska filosofin tycks det som om OLP har förklarats vara död, delvis

med hjälp av antropologen Ernest Gellner som i en beryktad intervention ifrågasatte dess brist på kontextuell medvetenhet.

I Cavells tolkning av OLP (som inte alls är dogmatisk) tar den filosofiska skepticismen en särskild plats. Skepticismen är det radikala epistemologiska ifrågasättandet som väcker nya tvivel på vår förmåga att med säkerhet känna till objektens existens. Denna riktning används ofta för att finna en stadig grund för språkets förutsättningar och tanken; därmed blir också skepticismen avfärdad av filosofer så fort som denna fasta grund är upptäckt. Men skepticismen är inte, enligt Cavell, en teoretisk hållning som skall avfärdas, det är en konstruktiv reflektion kring det mänskliga vetandets fundamentala gränser gällande självet, andra människor och den externa världen. Skepticismen behöver alltså undersökas inte i syfte att finna absoluta standarder för sanning och varandet, utan för att förstå en obestämbarhet som behöver bekräftelse. Denna orientering mot det obestämbara karaktäriserar också vardagslivet och det vanliga vardagsspråket. Denna riktning mot det vanliga kontrasteras emot upphöjandet av filosofin som någonting högre, på samma sätt som Wittgenstein ironiskt identifierar dess egendomligheter: "Against false ascent, Cavell poses philosophy as descent, the necessary faithfulness of philosophy to the common and the ordinary, as the only available loci of repertoires of language, thought, conceptual life, and human action." (Eldridge, 2003:2). Men denna rörelse "nedåt" kan också vara en illusion, motiverad av behov eller konstgjordhet, så därför behövs också en analytiskt "stigande" rörelse: "Hence what is pursued, in and through the pursuit of fully expressive action, aiming at exemplariness of voicing, is an eventual or transfigured ordinary, a fit common habitation of the human." (ibid). I slutändan tycks Cavell omfatta skepticismen precis som han erkänner vikten av en analytisk "stigning".

I sin analys av det vanliga lånar Cavell också av Heidegger (från dennes "The origins of the work of art") idén att det vanliga inte egentligen är vanligt i betydelsen simpelt, utan det är "ovanligt" i betydelsen märkligt eller med Cavells ord "uncanny" (mystiskt). Denna mystiska egenskap hos det vanliga märks i "the capacity, even desire, of ordinary language to repudiate itself" (Cavell, 1988:154). I relation till det vanliga är vi både hemma och inte hemma, det är mystiskt och obestämt precis som hemmets metaforik hos Thoreau: "Inhabiting our relation to the ordinary, therefore, are opposed drives towards both its acceptance and its overcoming." (5). I sin bok om Thoreau, *The Sense of Walden* (1969), utvecklar Cavell

begreppet vanlighet och dess filosofiska relevans. OLP konvergerar här med transcendentalismen i deras ömsesidiga bekräftelse av det sunda förnuftet och viljan att använda vanliga exempel i sin analys. Cavell ville först skriva sin avhandling, *The Claims of Reason*, om “the implications of Austin’s procedures for moral philosophy”. Men detta blev endast ett kapitel i hans arbete och det problem han fokuserade på i del III av avhandlingen var “what makes a remark or a judgment or the use of a term ’moral’” (Bates, 2003:24). Han ställde frågan om hur kunskapen kunde förstås som en bas för moralen. Hans implicita kritik av denna relation var en analogi till hans kritik av skepticismen som ett försök att stödja ontologin. Cavell attackerar den metaetiska position som medger en neutral position från vilken man kan analysera moraliska ståndpunkter. Cavell betonar vad denne kallar “the moralization of morality”, dvs. moralfilosofins anspråk på att vara den slutgiltiga bedömningen i fråga om varje moralisk handling: “Moral theory has usually been understood to claim a universal competence for itself to make final assessment of every action; hence, it could seem that any limitation or inapplicability of moral theory would necessary mean its overall failure.” (ibid:27). Denna neutrala position som också blir ett redskap för moralisering ser Cavell som problematisk och för att stödja sin tolkning vänder han sig både till Kierkegaard och till Nietzsche.

Cavells intresse för det vanliga kommer som vi har sett både från Austin och Wittgenstein men även från Thoreau och Emerson. Detta betyder inte att dessa filosofer står för “ordinary beliefs”, utan att de på olika sätt känner att vår relation till världen och existensen på något sätt är närmare än vad idéerna om tro och vetande har fått oss att tro. Särskilt när det gäller transcendentalisterna, vilka inte väjde för det romantiska, men även i relation till OLP, där han undersöker den ödmjuka medvetenhet om de mysteriösa elementen i vardagslivet, står Cavell för en syn på existensen som är intim, eller som han föredrar att uttrycka det, en förlorad intimitet. Enligt Cavell uttrycks detta bäst av Thoreau och Emerson. I sina Beckmanföreläsningar gör Cavell denna kontinuitet tydlig:

... that the sense of the ordinary that my work derives from the practice of the later Wittgenstein and from J.L. Austin, in their attention to the language of ordinary or everyday life, is underwritten by Emerson and Thoreau in their devotion to the thing they call the common, the familiar, the near, the low. The connection means that I see both developments – ordinary language philosophy and American transcendentalism – as responses to skepticism, to that anxiety about our human

capacities as knowing subjects that can be taken to open modern philosophy in Descartes, interpreted by that philosophy as our human subjection to doubt. My route to the connection lay at once in my tracing both the ordinary language philosophers as well as the American transcendentalists to the Kantian insight that Reason dictates what we mean by a world, as well as in my feeling that the ordinariness in question speaks of an intimacy with existence, and of an intimacy lost, that matches skepticism's despair of the world. (...) the thought that ordinary language philosophy is not a defense of what may present itself as certain fundamental, cherished beliefs we hold about the world and the creatures in it, but, among other things, a contesting of that presentation, for, as it were, the prize of the ordinary. (...) I came to the idea that philosophy's task was not so much to defeat the skeptical argument as to preserve it. (Cavell, 1988:4-5)

Skepticismen har, som vi sett, en särskild plats hos Cavell. Han ser både OLP och de amerikanska transcendentalisterna som olika svar på den utmaning som skepticismen utgör. Men det han vill göra är inte att med skepticismen som grund etablera ett nytt fundament, utan han vill bevara den ständiga öppenheten i det skepticistiska frågandet. Denna öppenhet skall inte sluta sig inåt mot filosofisk säkerhet, utan utåt mot existentiell och empirisk öppenhet. Skepticismens energi skall bevaras.

Det finns en poetisk och spirituellt dimension i anspråken och önskan om att det vanliga livet skall vara intressant. I denna mening citerar han också romantiska poeter, bland dem Wordsworth som myntade just denna fras: “[making] the incidents of common life interesting” (ibid:6). Omfattningen och den eklektiska vidden i Cavells filosofi passade förstås inte särskilt bra ihop med den mer konventionella analytiska filosofin och det blev absolut inte bättre av att romantiska poeter äntrade scenen i egenskap av de filosofer som Cavell hävdade att de var. Han avsåg att ändra de epistemologiska kategorierna i syfte att reflektera en större ödmjukhet i relation till kognitionen och talar istället om erkännande (acknowledgement) istället för vetande. Givet att kriterierna för kognitionen kan ändras kan han också inkludera alla sorters traditioner i sökandet efter det vanliga. Det faktum att sökandet gäller det vanliga (och inte det ovanliga) kvalificerar, enligt Cavell, poeterna att bli filosofer och kanske rentav i större grad än filosoferna själva. I våra vardagsliv upplever vi tragedi i skepticismen. Detta är vad Thoreau kallar “quiet desperation”, och vad Emerson betecknade som “silent melancholy”, vad Coleridge och Wordsworth tänkte på som “despondency” eller “dejection”, vad Heidegger myntade som “bedimmed averageness”, vad Wittgenstein benämnde “bewitchment”, samt vad Austin designerade som “drunken profundity” och “lack of seriousness”. Cavell själv, i sin text om Samuel Beckett, kallar detta

“the extraordinary of the ordinary”, samt vad han på andra ställen har kallat “the uncanniness of the ordinary”. Att det finns något enastående (extraordinary) med det vanliga är en tanke som Cavell ofta upprepar:

...to the sense that the ordinary is subject at once to autopsy and to augury, facing at once its end and its anticipation. The everyday is ordinary because, after all, it is our habit, or habitat; but since that very inhabitation is from time to time perceptible to us – we who have constructed it- a extraordinary, we conceive that some place elsewhere, or this place otherwise construed, must be what is ordinary to us, must be what romantics – of course including both E.T. and Nicholas Nickleby’s alter ego Smike – call “home” (ibid:9)

Som vi har sett ovan menar Cavell att det vanliga språket innehar en förmåga att förkasta sig själv: “the capacity, even desire, of ordinary language to repudiate itself, specifically to repudiate its power to word the world, to apply to the things we have in common, or to pass them by” (ibid:154). Vanligheten är alltså inte bara ett mode eller en trend, det är något som filosofens konfrontation med skepticismen alltid måste möta. Men detta åtagande är oändligt och det är också förklaringen till varför referenser till romantiker och transcendentalister tar plats i hans filosofiska arbete. Han citerar exempelvis Thoreau: “...there is nothing beyond the succession of each and every day; and grasping a day, accepting the everyday, the ordinary, is not a given but a task” (ibid:171). Och lite senare:

I said that the new philosophical step in the criticism of skepticism developed in ordinary language philosophy is its discovery of skepticism’s discovery, by displacement, of the everyday; hence its discovery that the answer to skepticism must take the form not of philosophical construction but of the reconstruction or resettlement of the everyday. (ibid:175-6)

Skepticismens hot om ett dominerande tvivel blir det som filosofin skall undersöka, inte i syfte att etablera en ontologisk grund, utan i syfte att profitera från dess obestämbarhet. Som vi också har sett engagerar sig Cavell med bilder av den mänskliga intimiteten i form av hemmet men även i form av äktenskapet och domesticeringen, fiktiva motsvarigheter till vad OLP-filosofen förstår med det vanliga. Filosofer på jakt efter det vanliga är ofta, som vi har sett, Wittgensteins diktum på spåren att “lead[ing] words home” (Henderson, 1989). Cavell är en av dem som följer denna väg i sin övertygelse att filosofins uppgift är att “to bring words back from their metaphysical to their everyday use”, tillbaka från det sublimala till våra

enkla vardagsliv. Enkelheten med vanligheten skall här inte förstås som en plats utan mening och betydelse, utan som ett alternativ till de grandiosa anspråken hos varje sublim teori.

(d) Samhälls- och kulturteori

Den sista etappen i vår teoretiska inventering i sökandet efter vanligheten blir att se på samhälls- och kulturteori.¹² Precis som var fallet i de tidigare sektionerna kommer denna genomgång att vara selektiv och översiktlig.

En plats att börja med en förståelse av approximationerna av det vanliga, eller bilden av den vanliga människan, är med framväxten av statistiken som vetenskap. Statistik är inte nödvändigtvis en obligatorisk del av samhälls- och kulturteori som vi känner det idag, men det var tveklöst en viktig del av det vetenskapliga intresset för den sociala världen i upplysningens efterföljd. Denna tradition har studerats av många filosofer, sociologer och idéhistoriker som fokuserar på den sociala användningen av beräkningar för olika sociala och politiska syften. Till dessa hör Ian Hacking, Michel Foucault och Theodore M. Porter. Kontrollerade samlingar av data startade redan tidigt på 1500-talet i Frankrike men fick ökad fart med utvecklingen inom matematik och sannolikhetslära på 1600-talet. Upplysningstraditionen uppmuntrade utbildning, framsteg och social rättvisa och de nya beräkningsteknologierna som användes för att kartlägga det sociala livet blev ett redskap i den emancipationen. Samlingar av data om befolkningen fungerade också i maktsyfte, för att exempelvis administrera en befolkning för krigföring i Europas nationalstater och, mer fundamentalt, för att förstå vad som karakteriserar en befolkning i syfte att standardisera, normalisera och identifiera avvikelser. Utvecklingen av den systematiska statistiska traditionen på 1800-talet beredde vägen för användningen av statistik för att stödja och motivera sociala reformer på 1900-talet, mest typiskt i norra Europas välfärdsstater. I statistikens historia var belgaren Adolphe Quetelet (1796-1874) en av dem som började använda statistiken för att studera sociala fenomen på 1800-talet. Han utvecklade begreppet "average man" som ett mått och en möjlighet att kunna jämföra människor. Han medverkade i etableringen av den teoretiska grunden för statistik som en "social fysik",

¹² Se Highmore (2002a; 2002b) för en djupare analys av vardagslivet i kulturforskningen.

“arbetsstatistik” eller, som det kom att kallas från slutet av seklet, sociologi. Quetelet, författare till *A Treatise on Man* ([1835] 1842) uppfattas av många som grundaren av den moderna kvantitativa samhällsvetenskapen.

Om vi raskt förflyttar oss till mitten av 1900-talet ser vi hur begreppet den vanliga människan dyker upp i den kvalitativa traditionen inom sociologin, mest tydligt i Alfred Schutz fenomenologiska sociologi och hos hans efterföljare Peter Berger & Thomas Luckmann i deras *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge* (1967), där de approximerar den vanliga människans världsbild (“the man on the street”) som en utgångspunkt för att förstå formeringen av den sociala världen. Denna approximation motiverade också en önskan inte engagera sig i vad de ansåg vara fruktlös filosofisk ontologi i mitten av 1900-talet. Deras blandning av sociologi och fenomenologi, föregicks av matematikern och filosofen Edmund Husserl och genom medieringen av personer lokaliserade mellan sociologi, fenomenologi och psykologi, så som Schutz i dennas analys av “attitude of daily life”.

Det är viktigt att betona att begreppet vanlighet, implementerad antingen som the “average man” i den kvantitativa traditionen eller som “the common man” i den kvalitativa traditionen, fyller funktionen av att både vara beskrivande och normativa. Många forskare menar att deras sätt att utjämna en beskrivning av människan (som “average” eller “common”) bara är en deskriptiv åtgärd som inte i sig innebär några värderingar eller någon ideologi precis som varje lekmannasociolog som beskriver “sakernas tillstånd”. Sådan sofistikerad och metodologiskt försiktig användning av begreppet vanlighet tenderar dock att färgas av olika värden och normer, om inte i de ursprungliga teorierna så i deras fortsatta användning av efterföljare som agerar i samhället genom att använda teorier som fundament för att legitimera åtgärder och reformer. Frågan kvarstår: Hur kan man förklara att vanligheten och vardagslivet kan hanteras med sådan lätthet och självklarhet i det offentliga samtalet? Detta är en central sociologisk fråga som under en lång tid var förbisedd beroende på en disciplinär blindhet.

Det kanske mest ihärdiga försöket att förstå vanligheten i vardagslivet har gjorts inom mikrosociologi and etnometodologi. Utan att bortse från det avgörande arbete som skett av Erving Goffmann, företrädare för grounded theory och andra i den mikrosociologiska traditionen som betraktar vardagslivet som en arena där jaget framträder i olika masker med olika grad av permanens, kommer vi här att fokusera på etnometodologi. Dess grundare,

Harold Garfinkel, inspirerades av Schutz fenomenologiska sociologi och andra som introducerade den fenomenologiska traditionen på den amerikanska samhällsvetenskapliga scenen (Heritage, 1984:37-74). Hans sociologi kan ses som en avvikelse från Talcott Parsons sociologiska teori i riktning mot att fokusera på deltagarnas meningsskapande aktiviteter och tolkningar inte bara i teorin utan också i den direkta handlingskontexten. Dessa aktiviteter är intersubjektiva till sin karaktär och rationaliseras av aktörerna som sunt förnuft eller som "for-all-practical-purposes": "Ethnomethodological studies analyze everyday activities as members" methods for making those same activities visibly-rational-and-reportable-for-all-practical-purposes." (Garfinkel, 1967:vii). "Medlemmar" i sociala grupperingar engagerar sig i rationella förklaringar om varför de handlar som de gör och de kan också redogöra för detta. Dessa redogörelser av medlemmarna gällande de aktiviteter som de deltar i utgör rationella beskrivningar av the "organization of commonplace everyday activities" (ibid). I etnometodologi orienteras studierna mot de metoder som medlemmarna själva använder och redogör för i sitt konkreta handlande. Detta gäller de praktiska omständigheterna, den tillgängliga kunskapen om sociala strukturer som räknas som självklar och naturlig och det som gör det praktiska sociologiska resonandet möjligt att analysera. Det innebär också upptäckten av de formella egenskaperna i det gemensamma, de praktiska handlingar som inifrån konkreta sammanhang utgör fortgående "accomplishments of those settings." (ibid:vii-viii). Etnometodologin vill studera "the formal properties of common sense activities "as a practical organizational accomplishment" (ibid).

Garfinkels beskrivning av etnometodologins metoder är inte precis kända för sin lättillgänglighet. De ibland dunkla formuleringarna är mycket abstrakta och komplexa, vilket kanske ironiskt rimmar illa med kunskapsobjektet, det vanliga vardagliga sättet att resonera och redogöra för handlingar. Men detta förutsätter kanske att vi, möjligen felaktigt, anser att det vardagliga tänkandet skall vara mindre komplext är exempelvis det vetenskapliga sättet att resonera. Ett centralt mål hos Garfinkel och dennes efterföljare är att visa hur vardagslivet är en både komplex och sofistikerad verksamhet där de bakomliggande förväntningarna och förutsättningarna för resonemang är lika komplexa som vilken annan social aktivitet som helst. De vill närma sig en förståelse av vardagslivets sociala aktiviteter med den form av uppmärksamhet som vanligen endast ges extraordinära aktiviteter och i någon mening kan komma att hantera dessa handlingar som om de vore komplexa och antropologiskt främmande. Det huvudsakliga syftet är inte att återupptäcka dem som

komplexa aktiviteter utan att studera dem som fenomen vilka hittills har varit märkligt negligerade i studiet av det sociala livet. Etnometodologins objekt är människors praktiska sociologiska resonemang vare sig detta görs av lekmän eller av professionella i deras roller som sociologer. Denna reflexiva dimension i etnometodologin som en form av kritisk introspektion är ett av skälen till varför denna form av sociologisk undersökning har kommit att bli relativt illa omtyckt bland sociologer.

Garfinkel använder termen etnometodologi för att referera till undersökningen att de rationella egenskaperna “of indexical expressions and other practical actions as contingent ongoing accomplishments of organized artful practices of everyday life” (ibid:11). Han noterade med analytisk skärpa att påståenden om vanligheten eller vilken annan som helst aspekt av den gemensamma sociala och kulturella ordningen rymde både deskriptiva och normativa dimensioner. Sålunda, i introduktionen till den berömda studien “Studies of the routine grounds of everyday activities”, skriver han:

For Kant the moral order ‘within’ was an awesome mystery; for sociologists the moral order “without” is a technical mystery. From the point of view of sociological theory the moral order consists of the rule governed activities of everyday life. A society’s members encounter and know the moral order as perceivedly normal courses of action – familiar scenes of everyday affairs, the world of daily life known in common with others and with others taken for granted. (ibid:35)

De “normal courses of action” som refereras till av medlemmarna i den sociala handlingen som sakernas tillstånd (“natural facts of life”) har deskriptiva funktioner. Men dessa moraliska fakta om livet baseras också i ideologier och förväntningar om hur saker och ting egentligen är. Denna moraliska blindhet kan också riktas mot den sociologiska disciplinen i sig:

In every discipline, humanistic or scientific, the familiar common sense world of everyday life is a matter of abiding interest. In the social sciences, and in sociology particularly, it is a matter of essential preoccupation. It makes up sociology’s problematic subject matter, enters the very constitution of the sociological attitude, and exercises an odd and obstinate sovereignty over sociologists’ claims to adequate explanation. (ibid:36)

Detta är en central aspekt av det sociologiska tillvägagångssättet, menar Garfinkel, men väldigt få studier har verkligen tagit sig an detta ämne. De ser sällan detta som ett ämne för

en undersökning eller analys, det antas bara finnas där via någon form av teoretiskt berättigande: "As a topic and methodological ground for sociological inquiries, the definition of the common sense world of everyday life, though it is appropriately a project of sociological inquiry, has been neglected." (ibid). Den kända världen är gemensam och tagen för given av medlemmarna i samhället, inte bara i vardagslivet utan alltså också i den akademiska disciplinen sociologi. Denna gemensamma kultur refererar, sociologiskt sett, till "the socially sanctioned grounds of inference and action that people use in their everyday affairs and which they assume that others use in the same way." (ibid:76) Sådana "[s]ocially-sanctioned-facts-of-life-in-society-that-any-bona-fide-member-of-the-society-knows" är "common sense knowledge of social structures" (ibid).

En av de viktigaste och mest fruktbara utvecklingarna av etnometodologi har ägt rum inom den gren som kallas conversation analysis (CA) där objektet är vanlig eller "casual" konversation (Sacks, 1992; Schegloff, 1986). Denna extremt detaljerade och innovativa analys av social interaktion har primärt gällt studiet av språkutbytessystem i sådana kontexter som telefonsamtal, familjemiddagar, spel och tal i kamratgrupper. Studiet av dessa former av vardagliga konversationer visar att trots deras inbördes olikheter så visar de upp en gemensam kärna av organisatoriska fenomen som strukturerar den vanliga konversationen som ett kommunikativt utbytessystem. En sådan viktig aspekt är turtagningen vilken "defines the basic ground rules for interacting in any social setting" as a thoroughly unscripted and open-ended affair in casual conversation. The minute details of any casual conversation, such as "how long any speaker will retain the floor, and who will speak next, remains to be worked out by the participants themselves on a turn by turn, moment by moment basis" (Clayman & Heritage, 2002:21-22). Denna aspekt av turtagningen i den vardagliga konversationen kontrasteras mot mera formella system för utbyte så som nyhetsintervjuer och läkar-patientsamtal. I CA studeras utbytessystemet med särskilt intresse för hur handlingarna utförs, dess sekventialitet och interaktionella resultat.

Ytterligare aspekter av den vanliga konversationen är följande: öppnandet av kommunikativa utbyten är interaktionella snarare än monologiska; de består av medlemmarnas ömsesidiga hälsningsfraser; processen som består i koordinationen av ingången till talet sker genom "issuing and responding to a summons or engaging in parallel non-vocal process" (ibid); identifiera och känna igen medlemmarna; avslutningen av konversationen genom igenkännande och uppvisande av detta, etc. Lättsam konversation är vanligen personlig, icke

uppgiftsorienterad och dess tidsramar är vanligen inte förutbestämda. Ämnen kan uppstå ganska fritt och varje deltagare är relativt fri att bistå med olika bidrag till konversationen. Vem som helst kan föreslå en ny riktning för samtalet, etc. I konkreta studier visas det att dessa karaktäristika av den vardagliga konversationen ofta avviker från det typiska fallet, så att makt och inflytande kan addera hierarkier och dominansstrukturer också till det vardagliga samtalet, vilket förstås inte heller är oväntat.

Den vardagliga konversationen skiljer sig exempelvis från nyhetsintervjun (Clayman & Heritage, 2002:68) som visar upp sådana interaktionella egenskaper som “formality, impersonality, and theatricality”: “Furthermore, when contrasted with parallel processes in ordinary conversation, it becomes apparent that there is nothing ‘natural’ or inevitable about how these processes work within the news interview. They represent one particular and distinctive way of managing the task of opening and closing on occasion of interaction. (---) ... a mode of journalism being orchestrated on their [the audience’s] behalf.” (ibid:93-94)

En närmare analys av politisk kommunikation så som den exempelvis ger rum i en nyhetsintervju med politiker eller andra offentliga personer, visar en viss grad av adaptation till den vanliga konversationen. Dessa egenskaper anpassas i en miljö vars förutsättningar skiljer sig med avseende på tid, genre, deltagare, tillgänglighet och publik. Bland många andra viktiga iakttagelser visar Clayman & Heritage att även om det finns en gradvis utveckling av det offentliga samtalet i riktning “konversationalisering”, så förblir nyhetsintervjun som en form av politisk kommunikation ett mycket formaliserat system för kommunikativt utbyte. Dessa förutsättningar karaktäriseras bland annat av förväntningar på att det är ett relativt opersonligt möte som äger mellan parter som upprätthåller institutionella roller i form av intervjuare och intervjuad. Dessa grundläggande villkor strukturerar konversationen som ett formaliserat system för utbyte.

En annan inriktning inom den samtida samhälls- och kulturteorin tar sin utgångspunkt i Michel Foucaults arbeten och fokuserar på de sociala och politiska processer i vilket en population blir standardiserad och normaliserad (jfr. ovan). Dessa processer blir möjliga genom de fynd som de framväxande vetenskaperna gör om människans psyke och det mänskliga sociala livet. Foucault hjälper till att identifiera vad det är i dessa vetenskaper som utgör det typiska och normala och hur de därmed samtidigt producerar kriterier för vad som är avvikande. Han följer dessa processer i ett historiskt stadium av institutionell utveckling

för de mentalt sjuka, fängelserna och skolorna i Västeuropa precis som i sitt stadium av utvecklingen av ett normativt heterosexuellt samhälle. Arbetena i Foucaulttraditionen fokuserar på normaliseringsprocesser och, i synnerhet, på betydelsen av normaliseringspraktiker för distributionen av makt och självstyrning samt sättet på vilket normaliseringen betraktas som standard. Denna standard används för att dela upp befolkningen i grupper enligt kriterier som innebär att de inte passar in i normen. Normaliseringen involverar alla typer av intrikata förväntningar och makt i deras institutionaliserade form i olika sociala praktiker.

Från vårt perspektiv kan det kontinuerliga anspelandet på det vanliga och vardagliga i olika slags samhällsteorier och –praktiker ses som aspekter av normaliseringsprocesserna. Sålunda kan statistiska analyser av “the average man” och approximationen av världsbilden hos mannen på gatan användas för att normalisera en politisk enhet. Denna form av undersökning är en kritik riktad mot de maktstrategier som är verksamma i samhället vilka använder sig av approximationer och standarder för mänsklighet som verktyg för att identifiera, stigmatisera och korrigera de avvikande. Vi måste lämna till en mer djupgående historisk analys att fastställa om detta också är fallet med “the average man” och “the man on the street”, givet att dessa möjligen inte utgör de allra bästa exemplen på hur approximationen av människan fungerar som makt.

Michel de Certeau dedicerar sin *The Practice of Everyday Life* inte till gudarna utan till, som han själv säger, den vanliga människan. Denna kryptiska formulering sammanfattar kärnfullt hans hypotes. Hans studie (av vilken den ofta refererade *The Practice of Everyday Life* bara utgör en senkommen teoretisk och metodologisk kompilation) är en undersökning av de sätt på vilka aktörer hanterar vardagliga praktiker. Han skriver emot antagandet, som i sin tur kanske motiveras av Frankfurtskolans kritiska teori, att den vanliga människan skulle vara en passiv aktör som mer styrs av etablerade regler än av sitt eget handlande. Vardagspraktikerna, sätten att styra och göra saker behöver tydligare artikuleras, enligt de Certeau. Vad han refererar till som studiet av användning liknar mindre de basala rutiniserade aktiviteter som studeras inom etnometodologi och konversationsanalys, men liknar mer det som studeras inom populärkultur- och konsumtionsforskning. De Certeau har i stor grad teoretiskt inspirerat studier som fokuserar på populärkulturen som ett fält i behov av analyser från ett användarperspektiv. Studier av kulturella vardagspraktiker kan bidra till att identifiera hypoteser gällande en speciell handlingslogik och motivation som är kännetecknande för

vardagslivet att bli tagna på allvar. Sådana studier kan utföras inom tre områden som, enligt de Certeau, omfattar studiet av vardagslivet inom följande fält: sociologi, antropologi, historia; etnometodologi och sociolingvistik samt semiotik. Han försöker att se hur dessa tre områden kan ställa frågan om hur “the logic of unselfconscious thought” och dess taktik kan bli tagen på allvar som ett seriöst vetenskapligt objekt. Det första området kan fokuseras på en utveckling av en teori av dessa praktiker, deras ritualer och *bricolages*, deras styrning i tid och rum samt deras ömsesidiga beroende nätverk (ibid:xvi). Det andra området beskriver, som vi har sett, en inventering och analys av de detaljerade processer som äger rum i konkreta intersubjektiva relationer med deras komplexa uppsättning bakgrundsförväntningar, gemensamma konstruktion och lek (ibid). Det tredje området är semiotiken och länkarna med de filosofiska och psykologiska ämnena handling, tid och modalitet. Dessa är inte områden som de Certeau själv engagerar sig i men det skall mer ses som hans försök till kartläggning av en ny domän av vardagspraktiker som utgör ett sammanhållet perspektiv hos olika forskare.

En vanlig “plats” som de Certeau refererar till är det vanliga språket (“ordinary language”). Han citerar Robert Musils *Mannen utan egenskaper* som en proklamering av masssamhället (“the ant society”) vilket symboliserar eroderingen av subjektet och det extraordinära och föregriper den kommande gemenskapen av massor som domineras av flertalet och det vanligas imperativ. Det vanliga språket är en “common place” i denna nya era. I Musils arbete ser hans en slags imperienostalgi som erbjuder möjligheter för det extraordinära och som fruktat framväxten av ett ramverk baserat på utjämnande rationaliteter. Detta var inte något helt nytt, som vi har sett genom Foucaults historiska arbete, men denna utveckling hade sina föregångare på 1500-talet och exempelvis i det sätt på vilket samhället kunde hantera galenskap och död: “Thus at the dawn of the modern age, in the sixteenth century, the ordinary man appears with the insignia of a general misfortune of which he makes sport” (ibid:1). Denna människa är *Everyman* (“a name that betrays the absence of a name”) som spelar en roll i renässansens etik och drama, en personifiering av ett opersonligt konglomerat av en generaliserad mänsklighet. Men, skriver de Certeau träffande, när eliterna använder sig av det vulgära som ett sätt att maskera metaspråket om sig själv, blir det också möjligt att se vad som skiljer den från dess privilegier.

Han nämner Freud och dennes arbete om den vanliga människan, *der gemeine Mann*, som startpunkten för civilisationsanalysen i *Civilization and its Discontents* och i Freuds studier av religionen i *The Future of an Illusion*.

I samtliga dessa fall, följer representanten för den abstrakta universella människan en liknande approximationslogik och generalisering i tjänst åt en “*generalizing a particular knowledge and of guaranteeing its validity by the whole of history*” (ibid:3, *emfas i original*). De Certeau hävdar, och här återkommer vi till hans kryptiska dedikation i boken, att den vanliga människan idag fungerar på samma sätt som Gud gjorde förr. Det representeras som en abstrakt universell människa med särskild kunskap och som valideras av historien (ibid:4). Från det anonyma konglomeratet av mänskligheten i renässansens *Everyman* i etik och drama, till den systematiska bristen på psykologisk uppmärksamhet av Gud i Freuds arbete ser de Certeau en analogi i dess sociala och kulturella funktion. Detta är en tolkning med en ambition som inte är mindre än viljan att försöka förklara värdet av det vanliga i en skala som är kompatibel med Gud.

I likhet med Foucault identifierar han vetenskapens historiska roll och privilegier i dess vilja att tala i vanlighetens namn. Detta vetenskapliga buktaleri kan ses som något som motiverar både ett skifte från en absolutistisk tro på Gud till en historisk funktion för generalisering, och ett skifte från empirisk legitimering till vanlighetens fakticitet. “The important thing here”, noterar de Certeau, “is the fact that the work of overflowing operates by the insinuation of the ordinary into established scientific fields” (ibid:5). Vetenskapen med dess teorier och metoder hävdar att kunna befinna sig på den plats där det vanliga kan bli gripbart. Vetenskapen erbjuder en slags glorifiering av det vanliga, en hagiografisk vanlighet för dess bekräftande värde i upplysningens och sekulariseringens anda. Denna historiografiska kritik samt detta vetenskapsociologiska studium är användbar som en kritisk lektion för de antaganden som underbygger det samtida självmedvetandet i samhällsvetenskap och humaniora: “Even if it is drawn into the oceanic rumble of the ordinary, the task consists not in substituting a representation for the ordinary or covering it up with mere words, but in showing how it introduces itself into our techniques – in the way in which the sea flows back into pockets and crevices in beaches – and how it can reorganize the place from which discourse is produced.” (ibid:5)

De Certeau vill fokusera på de analytiska tekniker genom vilka det vanliga dyker upp som den enhet i vars namn så mycket legitimering görs av olika auktoriteter. I synnerhet visar sig det vanliga i experternas och filosofernas diskurser som det vilket är mest karaktäristiskt. Att tala i vanlighetens namn är ett retoriskt grepp som syftar att ta tillbaka vetenskapliga praktiker och det vetenskapliga språket till dess hemtrakter. Det är ett löfte om återkomst och förbindelse med den basala verkligheten som också, paradoxalt och märkligt, samtidigt är en exil för vetenskap och expertis, beroende på dess förmåga att distansera sig från de vardagliga realiteterna genom det specialiserade språket och de vetenskapliga disciplinernas tankemönster. Experten kan läsas som en politiker som medierar mellan samhället och ett lager av kunskap genom vilka dennes kompetens transformeras till social auktoritet: “as he introduces his speciality into the wider and more complex arena of socio-political decisions” (ibid:7).

Den egendomliga operationen som konverterar kompetens till auktoritet involverar att tala i vanlighetens namn. Detta är märkligt eftersom den ökade auktoriteten enligt de Certeau, betyder direkt avtagande specialiserad kompetens. Experten blir så att säga dragen ut ur sitt kretslopp. Denna process där experten genomgår en despecialisering påminner om den process i vilken en politiker först blir en expert och en professionell och hur han/hon senare försöker att återvända till den gemensamma platsen (“the common place” - *topoi*) och den gemenskap från vilken denne kom. Detta illustrerar en generell paradox i fråga om auktoriteter som beror både på kompetens/expertis och på den stora gruppens auktorisering och välsignelser: “a knowledge is ascribed to it and this knowledge is precisely what it lacks where it is exercised” (ibid:8). Genom att säga att auktoriteten är en slags missbruk av kunskap hörs också ekot av Foucaults kritiska analys av komplexet kunskap och makt. De Certeau känner igen den strategi som används av en auktoritet i syfte att hantera denna förlust och han fortsätter: “and in this fact we ought perhaps to recognize the effect of the social law that divests the individual of his competence in order to establish (or re-establish) the capital of a collective competence, that is, of a common verisimilitude.” (ibid:8). I talandet om denna dynamik fram och tillbaka mellan valkretsens/publikens legitimitet och den sociala auktoriteten benämner de Certeau denna process som en “social law” vilken bestämmer en person i makt att återträda i dennes fotsteg. En sådan analys för oss väldigt nära en förståelse av varför det är så attraktivt för en politiker att tala om det vanliga och att själv vilja framstå som sådan:

Since he cannot limit himself to talking about what he knows, the Expert pronounces on the basis of the *place* that his specialty has won for him. In that way he inscribes himself and is inscribed in a *common* order where specialization, as the *rule* and hierarchically ordering *practice* of the productivist economy, has the value of *initiation*. Because he has successfully submitted himself to this initiatory practice, he can, on questions foreign to his technical competence but not to the power he acquired through it, pronounce with authority a discourse which is no longer a function of knowledge, but rather a function of the socioeconomic order. He speaks as an ordinary man, who can receive authority in exchange for knowledge just as one receives a paycheck in exchange for work. He inscribes himself in the common language of practices, where an overproduction of authority leads to the devaluation of authority, since one always gets more in exchange for an equal or inferior amount of competence. (ibid:8. emfas i original)

Politikern eller, i de Certeaus analys, experten och filosofen, kan använda det retoriska greppet (att framstå som en ordinär person och vanlig människa) att representera platsen och den allmänna ordningen som en strategi i strävan efter legitimitet, makt och representation. Dennes vanlighet blir något som kan kvitteras som en check på grundval av den auktoritet denne skaffat sig. Men denna strategi kan också vara en fälla:

But when he continues to believe, or make others believe, that he is acting as a scientist, he confuses social *place* with technical *discourse*. He takes one for the other: it is a simple case of mistaken identity. He misunderstands the order which he represents. He no longer knows *what* he is saying. (ibid. emfas i original)

De Certeau pekar på de möjliga förvirringar och sammanblandningar av identitet som kan uppstå i en sådan situation där experten förväxlar den sociala platsen med den tekniska diskursen. Pessimistiskt noterar de Certeau att experten inte längre ens vet vad han säger.

De Certeau anspelar på Wittgenstein och dennes åtskillnad mellan diskurser som reglerar specialiseringen från de berättelser som handlar om utbyte i stor skala, som exempel på olika språkspel. Han visar därmed, enligt de Certeau som i likhet med Cavell refererar till den österrik-brittiske filosofen, att de styrs av olika logiska ramverk och att de i någon mening inte är kompatibla med varandra och inte heller möjliga att översätta. Expertens retoriska steg i riktning mot det vanliga kan, enligt analysen, förstås som en form av insinuation av tron på likheter och av användningen av det vanliga i den vetenskapliga diskursen. Han kritiserar därmed filosofen och experten för vad denne gör i syfte att återupprätta en

förbindelse med den grundläggande världen. Experten visar sig vara en slags rymmare vars synder består i en vilja att se tillbaka, en ganska tung dom som faller över dem som följer den specialiserade kunskapens väg. De Certeau talar om denna attityd på ett ganska generellt sätt, men hans kritiska objekt är inte kunskapen i sig, utan snarare användningen av kunskapen i syfte att skapa social auktoritet och makt. I denna process blir den vanliga människan, den vanliga ordningen och det gemensamma ursprunget åberopat tillsammans med det vanliga språket och allt detta fungerar som en slags gisslan för den person som eftersträvar makt. De Certeau är, som vi sett, kritisk mot Frankfurtskolans syn på den passive konsumenten men i analysen av experten riskerar han att själv råka ut för samma överdeterminerande misstag. Experten anstränger sig för att sätta samman olika delar av språket som har varit sönderdelat och missbrukat av makt. Detta görs med en filosofi som erbjuder en modell för att förstå den komplexa logiken som det vanliga språket förutsätter och bygger på. Här tycks hans kritiska objekt vara Wittgenstein själv och OLP (ibid:9; jfr. ovan). Som vi minns utropade Wittgenstein i *Philosophical Investigations* (1976 #116, 48) en rörelse tillbaka till de språkliga rötterna: “to bring words back from their metaphysical to their everyday use”. I de Certeaus läsning blir Wittgenstein den forskare som reflekterar över “the activity of signifying in the common language”, vårt vanliga språk och dess mekanismer som den interaktiva grunden. Men problemet för OLP-filosofen blir att inte säga något som överstiger det vanliga språkets gränser, för att aldrig någonsin bli en expert på språklig användning och betydelse. Men frågan kan ställas om inte detta är ett annat slags tro på robustheten i språket. De Certeau fruktar att det filosofiska och vetenskapliga privilegiet försvinner in i det vanliga på samma sätt som det vetenskapliga privilegiet försvann in i de konventionella disciplinernas specialiserade språk. Wittgensteins reduktionism är därför en form av invalidisering av sanningar, en kritik av de platser där fakta förvandlas till sanningar genom att göra precis motsatsen. Kan Wittgensteins reduktion förstås som en analogi till den slags reduktion som politiker gör när de åkallar det vanliga, som ett uttryck för en vilja att validera en specifik erfarenhet och en medvetenhet om en gemensam ordning som formuleras i det vanliga språket?

Vetenskapen om det vanliga som den formuleras genom de analytiska tekniker som finns i Wittgensteins OLP blottlägger en tredelad struktur av distans och främlingskap: den situation som etnologen eller historikern har i relation till fältet; situationen som specialisten (och den välbärgade borgaren) har i relation till det vanliga livet; den tyska personen som

använder det vardagliga engelska språket för att uttrycka sina tankar om det vanliga språket. För Wittgenstein blir detta som en resa i flera dimensioner: “To leave Vienna or Cambridge ...to set out toward the open sea of common experience that surrounds, penetrates, and finally carries away every discourse...” (ibid:22). Detta stämmer överens med de tendenser till filosofiskt motstånd som finns i Wittgensteins filosofi: “The critical return of the ordinary, as Wittgenstein understands it, must destroy all the varieties of rhetorical brilliance associated with powers that hierarchize and with nonsense that enjoys authority.” (ibid:13).

Kritiken mot experterna och filosoferna och deras tendens till reduktionism gäller också för kulturteoretikern. De Certeau observerar självkritiskt de sociala hierarkier som organiserar det vetenskapliga studiet av det vanliga i populärkulturen. Intresset för vardagslivet i populärkulturen är i princip inte annorlunda än expertens och filosofens; alla områden baseras på liknande paradoxer och maktförhållanden mellan ojämförbara fält. De intellektuella, säger de Certeau, bärs ovanpå ryggen av de vanliga människorna (ibid:25). Vad han tänker på här är mer direkt antropologen Claude Levi-Strauss och dennes studier av det brasilianska samhället, men hans kritik gäller även de samtida forskare som har ett intresse för det vanliga, exempelvis undertecknad.

Som en parallell till Gud i den förvetenskapliga era ser han den vanliga människan i den kommande eran. De Certeau ser de politiska organisationerna som ersättningar för kyrkorna som platserna för att praktisera tro. Analogin mellan religion och politik är inte ny, men sättet på vilket de Certeau tolkar denna utgör en ny riktning: “We must locate the modes in which believing, knowing, and their contents reciprocally define each others today, and in that way try to grasp a few of the ways believing and making people believe function in the political formation in which, within this system, the tactics made possible by the exigencies of a position and the constraints of a history are deployed.” (ibid:185) Mer direkt uttryckt: anspråken på att tala i vanlighetens namn som uttrycks av experten och filosofen har sin direkta motsvarighet i sättet på vilket medierna talar om verkligheten. Han noterar den kritiska betydelsen av en diskurs som auktoriseras genom sin tillgång till verkligheten och som distribuerar sin tro genom dogmer, praktiker och ritualer som organiserar konsumtionen. Genom de Certeaus kritiska analys av de olika sätten på vilket det vanliga har tagits som gisslan av vetenskap och expertis kan vi kanske i de samtida medierna se ett liknande försök att ta verkligheten som gisslan i syfte att berättiga och legitimera en position av social auktoritet i tolkningen av tidens flöde. Etableringen av det verkliga är “[n]arrations

about what's going on constitute our orthodoxy." I politiken får varje intresserepresentant sin trovärdighet från vad det tror och tänker om sina motståndare, det verkliga blir därför installerat genom vad den andre tror är sant.

4. SVÅRIGHETEN ATT VARA VANLIG

To invoke the everyday can often be a sleight of hand that normalizes and universalizes particular values, specific world-views. Politicians, for instance, are often fond of using terms like “everyday life” or “ordinary people” as a way of hailing constituents to a common culture: people like us, lives like ours. The underside of this, of course, is that this everyday life is haunted by implicit “others”, who supposedly live outside the ordinary, the everyday. Claiming everyday life as self-evident and readily accessible becomes an operation for asserting the dominance of specific cultures and for particular understandings of such cultures.

Ben Highmore, *The Everyday Life Reader*, 2002, s. 1

Att vilja vara vanlig kan, som Highmore i citatet ovan antyder, vara ett sätt att dominera. Genom att göra anspråk på vardaglighet, vanlighet och verklighet så gör man sig också till uttolkare av en speciell dimension av tillvaron. Vanligheten kan lätt bli ett redskap för dominans som på ett ganska bedrägligt sätt etablerar en över- och underordning genom att den som presenterar sådana anspråk utger sig för att befinna sig på samma sociala nivå som dem som tilltalas, men som i själva verket behärskas. Det oproblematiska accepterandet av vanligheten och vardagligheten som någonting transparent bygger på att man avstår från att ställa kritiska frågor om hur verkligheten blir till och vem som har tillgång till den. Vanligheten blir ofta ett avväpnande sätt att dominera utan att det syns.

Det är särskilt denna funktion hos vanligheten i politiska sammanhang och i de kontexter som har med ordning och normer att göra, i undervisning, medier och andra pedagogiska sammanhang, som vi här intresserar oss för. I den avslutande delen av denna text skall vi se närmare på några tematiska fördjupningar av vanligheten som föranletts av den tidigare teoretiska genomgången: vanlighetens rationaliteter; medborgarskap och den politiska delaktigheten; vanligheten och dess undantag; vanligheten som ett uttryck för det verkliga; vanlighetens o/bestämbaerhet.

Vanlighetens rationaliteter

På engelska blir vanlighetens rationaliteter särskilt tydliga i sådana uttryck som vi redan stött på, exempelvis “common sense” och “common touch”. “Sense” betyder i och för sig sinne men i sammanställningen “common sense” betyder det snarast gemensamt omdöme eller gemensamt förnuft, vars svenska motsvarighet blir sunt förnuft. “Touch” är mer entydigt en term som har med sinnen att göra, nämligen med beröring. Det taktila i “common touch” betecknar snarast ett kvalitativt tillstånd där en slags beröring eller kontakt sker. Denna beröring behöver inte vara bokstavlig utan kan ske med symboliska medel. Användningen av dessa uttryck antyder alltså en stor spännvidd från det rationella till det taktila där “the common”, vanligheten, fyller en avgörande funktion. Vanlighetens rationaliteter är således av stort omfång och tycks omfatta hela amplituden i den mänskliga perceptionen och kognitionen.

På svenska ser det lite annorlunda ut med tanke på att ordet “gemensamhet” (common) byts mot vanlighet. Som vi noterat är detta ett ord som kan användas både deskriptivt och normativt. Vanligheten som deskriptivt begrepp syftar på gemensamma faktiska omständigheter under det att det normativa begreppet ger uttryck för detta som en moraliskt överlägsen position. Vanligheten på svenska ger inte som engelskans “common sense” och “common touch” lika starka associationer till olika rationaliteter utan syftar mer på gemensamma egenskaper och förutsättningar som förknippas med vissa sociala positioner. Likväl förekommer det förstås i användningen av ordet vanlighet olika anspråk på rationaliteter. Vanligheten som rationalitet utgår från förutsättningen att det finns någonting gemensamt och att detta är lätt att tillgå för dem som delar denna förutsättning. Vanligheten är alltså något som alla har tillgång till, eller bör ha tillgång till, och kännetecknas alltså av en slags kommunikativ enkelhet och transparens. På svenska särskiljs inte som på engelska de olika rationaliteterna lika tydligt, men antyder ändå, fast på ett mindre precist sätt, en stor bredd. Med tillgång till vanligheten är det inte avgörande vilken rationalitet (förnuft och språk vs. känsla och beröring) som mobiliseras, utan det avgörande är tillgången till detta och därefter problematiseras inte sättet och formen på vilket vanligheten etableras.

Någonting av intresse äger rum här. Vanligheten som förnuftighet, särskilt på det engelska språket, kompletteras med vanligheten som ett sätt att vara (taktil, förkroppsligad, “on message”). Utan att återskapa en förnuft-känsla dikotomi kan man utan tvivel notera att det

förekommer både rationella och irrationella moment i vanligheten. Vi har sett hur Silverstein påpekade detta i sin analys av “Dubya”. Skiftet och spännvidden mellan “sense” och “touch” får oss också att förstå hur politiken inte bara beror av sitt rationella modus, utan även av någonting annat.

Medborgarskap och politisk delaktighet

Vanligheten är också starkt kopplad till olika antaganden om delaktighet i det politiska livet som medborgare. Vanligheten skall förstås som ett sätt att göra giltigt att alla medborgare är politiskt delaktiga, eller att de bör vara det. När en politiker i ett demokratiskt system är på väg att professionaliseras kan vanlighetsstrategier vara ett sätt att söka häva denna trend för att åter legitimera sig eller för att förnya sitt mandat. Men vi har också sett hur vanligheten kan vara ett effektivt sätt att utöva dominans genom att den som presenterar sådana anspråk kan göra sig till en legitim uttolkare av sociala och politiska fenomen. Vanligheten är alltså en kommunikativ resurs som kan användas på olika sätt för att stärka medborgarskapet och den politiska delaktigheten eller för att strategiskt söka manipulera dessa.

I läsningen av Rousseau påminns vi om att medborgarskapet inte är något naturtillstånd som är självklart givet, utan att detta är något som måste produceras. Medborgaren, enligt Rousseau, är den som lever i en gemensam värld vilket också är den verkliga och mänskliga världen. Vi såg också i citaten av Rousseau att han medvetet manipulerar numerus så att “jaget” förväxlas med ett “ni” och ett “oss”.

Vanligheten och dess undantag

Som vi redan konstaterat är vanligheten både ett deskriptivt och normativt begrepp. Det hjälper till att etablera en gemensamhet mellan människor och gör det osynliga och taget för givna synligt. Ett sådant synliggörande kan bidra till att öka medvetenheten om något som man annars inte iakttagit. Men samtidigt som vanligheten etablerar en synlig gemensamhet så bidrar den till att etablera dess skuggsida, för samtidigt som begreppet är positivt inkluderande fungerar det negativt exkluderande. Gemenskaper grundade på likheter skapas

samtidigt som skillnader baserade på olikheter upprättas. Betoningen på vanlighet och exkommuniceringen som är ett av dess resultat, är ett sätt att dra upp gränser för den goda sociala gemenskapen samtidigt som det innebär anspråk på att vara en legitim representant för denna gemenskap med ett öppet mandat att kontinuerligt definiera dessa gränser. Kanske fyller vanligheten särskilt en viktig funktion i tid av hot och terror och när fiender behöver identifieras?

Vid sedan av denna inkluderande och exkluderande funktion i vanligheten finns också en dimension som skapar spänningar mellan det vanliga och det ovanliga, vilket uttrycks bättre på engelska mellan "the ordinary" och "the extra ordinary" (jfr. nedan). I tidigare avsnitt har vi sett hur såväl politiska teoretiker som filosofer plockat upp idéer från Emerson och Thoreau för att påvisa denna spänning i vanligheten.

Vanligheten ses som en slags regelmässighet, ett grundvillkor eller som ett relativt naturligt förlopp. Dess möjliga synonymer pekar på sådant som det generella, normala, typiska, återkommande, genomsnittliga och populära. Det extraordinära, å andra sidan, är långt bortom det vanliga, normala eller återkommande. Det är exceptionellt, magnifikt, enastående, sällsynt, unikt och remarkabelt. Det kan syfta på en extraordinär auktoritet, en enastående bedrift eller, intressant nog, en tjänsteform som innebär speciella skyldigheter.

Men vad är egentligen det extraordinära? Vad innebär denna form av erfarenhet som undviks och som utgör inversionen av det vanliga? Är detta ett utrymme som psykoanalytikerna menar för förbjudna drifter och märkliga tankar? Är det en logisk nödvändighet för att upprätthålla vanlighetens illusion?

Vanligheten som ett uttryck för det verkliga

När vi har funderat på vilka löften och funktioner som vanligheten fyller har vi ofta haft skäl att jämföra vanligheten med det verkliga, i synnerhet så i samband med de Certeaus diskussioner. Vanligheten och det verkliga har alltså på många sätt en likartad status. Detta märks också i Garfinkels introduktion till *Studies in Ethnomethodology* där han säger: "In doing sociology, lay and professional, every reference to the "real world", even where the reference is to physical or biological events, is a reference to the organized activities of everyday life" (Garfinkel 1967:vi). Garfinkel likställer alltså anspråken på det verkliga, både i vetenskap och

vardagsliv, med vardagens organisering. I andra sammanhang kan man notera en återgång till det verkliga både i forskning och i populärkultur. Ben Highmore spekulerar om detta för forskningens del kan vara en reaktion på de senaste decenniernas problematisering av representationen: “a frustration with the opposition implied by a focus on *re-presentation*. It is, ironically, the refusal to assume that there is something else *there*, that is being *re-presented*, that would activate a return of the real” (Highmore, 2002: 29). Verklighetens status syns särskilt i medierna, såväl i nyhetsprogram som i reality-TV samtidigt som kritiken av sådana aktiviteter också bygger på anspråk om tillgång till en verkligare form av verklighet. I politiska sammanhang är det givet att vanligheten och verkligheten hänger samman, ingen pragmatiskt orienterad politiker skulle drömma om något annat än att vilja uttala sig om verkligheten. Vi kan erinra oss benämningen på John Kerrys presidentvalskampanj 2004, “The Real Deal”. Vanligheten har i politiska sammanhang sin ideologiska bakgrund i den representativa demokratin och i folkligt baserade politiska partier. Kanske skall den ökade anspelningen på vanlighetens politik också ses som en respons på den ökande konvergensen mellan medier och politik. Vanligheten får sin betydelse i en överklig värld där politiken specialiserats och professionaliserats.

Vanlighetens o/bestämbaerhet

Vi har noterat att en av lockelserna med att i olika sammanhang (politik, media, etc.) använda begreppet vanlig (eller att vilja framstå som vanlig) är att det samtidigt är väldigt specifikt och ospecifikt, möjligt att bestämma och samtidigt omöjligt att bestämma. Om en politiker anspelar på vanligheten i sin retorik så är detta ett påbud om att konvergera med dem han lyssnar till, men samtidigt är denna vanlighet öppen för tolkning. Så snart en länk har etablerats tycks det som om det obestämbara tar över. På ett sätt är detta relaterat till en grundläggande semantisk mångtydighet som präglar all form av kommunikation, men när det gäller vanligheten (precis som när det gäller vad som är verkligt) finns det också en särskild potential. Detta beror antagligen på att anspråk på vanlighet avser att vara explicit denotativa men, i likhet med alla andra ord och begrepp, kan det denotativa innehållet alltid manipuleras och justeras. Det som är vanligt kommer också, trots dess denotativa karaktär, alltid att överskrida vår möjlighet att registrera det. Vanligheten som projekt är alltid oavslutat.

Vanligheten – vad vi har gemensamt med varandra – är en av de viktigaste inspirationskällorna för den demokratiska fantasin. Känslan av att vi hör ihop med varandra och att vår gemenskap baseras på vad vi tillsammans vet ger oss en känsla av tillit, gör det möjligt att spekulera om framtiden, att göra förutsägelser och innebär en trygghet i att livet upplevs ha en viss återkommande konstans. Ofta finns det också skäl att tala om en fetischisering av det vanliga i populärkulturella sammanhang på båda sidor av Atlanten. Hyllandet av det som är “All-American” motsvaras av det “hellyllesvenska” och vi kan därmed se hur vanligheten går i allians med nationalistiska anspråk, ett tema som också Michael Billig (1995) påpekat i sin *Banal Nationalism*. “The ordinary becomes the bland and stultifying ground of American values” föreslår Thomas Dumm (1999:1). Vanligheten allieras med konsumtionen och den materiella kulturen, som han också påpekat, så att den vanliga känslan av vanlighet och det vanliga livet innebär ett bemödande om att säkerställa det materiellt goda. Både nationalismen och begäret efter konsumtion är, i likhet med vanligheten, ständigt outtömliga begrepp och processer som aldrig slutgiltigt blir mättade. Man kan rimligen tänka sig att när dessa begrepp förekommer tillsammans så har de en tendens att förstärka denna obestämbara aspekt samtidigt som dess kortsiktiga vinster bara kan bestå i konsumtion, bekännelse till det nationella och till vanligheten.

Vanligheten som obestämbart har vi mött åtskilliga gånger i denna framställning, inte minst genom de författare som väljer att knyta an till de amerikanska transcendentalisterna Emerson och Thoreau. Det bör naturligtvis tilläggas, även om vi inte inkluderat denna i föreliggande studie, att psykoanalysen pekar i samma riktning när det gäller att förstå de djupare dimensionerna av vanligheten i människors liv: den andra sidan av vanligheten, den mystiska obestämbartheten, den ständigt ouppfyllda strävan efter gemenskap och samhörighet. Det obestämbara i vanligheten utgör en kontrast till de retoriska anspråken på att vara mycket bestämmande i sin referens.

Referenser

Andrejevic, Mark (2004) *Reality-TV. The Work of Being Watched*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers

Austin, J.L. (1961) *Philosophical Papers*. Oxford: Clarendon

Bai, Matt (2002) "Huntin" for Nascar-Lovin", Moon-Pie Eatin", Bluegrass-Listenin", Shotgun-Totin" Democrats. The blue-state party's new red-state strategy", *The New York Times Magazine*, September 15, 94-97.

Bennett, Jane (2001) *The Enchantment of Modern Life: Attachment, Crossings and Ethics*. Princeton: Princeton University Press.

Billig, Michael (1995) *Banal Nationalism*. London: Sage

De Certeau, Michel (1984) *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press

Cavell, Stanley (1988) *In Quest of the Ordinary. Lines of Skepticism and Romanticism*. Chicago and London: University of Chicago Press

Clayman, Stephen & John Heritage (2002) *The News Interview. Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press

Dumm, Thomas L. (1999) *A Politics of the Ordinary*, New York: New York University Press

Duranti, Alessandro (2002) "The voice of the audience in contemporary American political discourse", in Deborah Tannen & James E. Alatis (eds.) *Linguistics, Language, and the Real World: Discourse and Beyond*. Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 2001. Washington D.C.: Georgetown University Press, pp. 114-134.

Economou, Konstantin (1997) "Representing politics - politisizing journalism; Exploring communicative dilemmas in the collegial relationship between Swedish journalists and politicians", i *Javnost - The Public; Journal of the European Institute for Communication and Culture*, vol 4, no 2

Economou, Konstantin & Per-Anders Forstorp (1996) "Sahliniseringen av politiken. Om att vara sig själv som förtroendevald", i *Tvärnsnitt* 2/96.

Economou, Konstantin & Per-Anders Forstorp (1998) "Bourdieu's moraliska panik", i *Sociologisk forskning* nr 3-4, s. 195-210

Economou, Konstantin & Per-Anders Forstorp (1999a) "Medialisering i offentliga samtal och praktiker", i Ullabeth Sätterlund Larsson & Kerstin Bergqvist (red.) *MÖTEN – en vänbok till Roger Säljö*. Linköpings universitet: Studies in Communication 39, s. 217-239

Economou, Konstantin & Per-Anders Forstorp (1999b) "Den medialiserade demokratin – ett slag om representationen", i SOU 1999:126 *Politikens medialisering*. Demokratiutredningens forskarvolym III, s. 285-314

Economou, Konstantin & Per-Anders Forstorp (2001) *The State of the Ordinary*. Ms. Department of Thematic Studies, Linköping University & Department of Numerical Analysis and Computer Science, Kungl. Tekniska Högskolan.

Eldridge, Richard (ed.) (2003) *Stanley Cavell (Contemporary Philosophy in Focus)*. Cambridge: Cambridge University Press

Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity

Forstorp, Per-Anders (1997) "Participation in 'the state of the ordinary'. Being 'yourself' as a representative", i *Javnost - The Public; Journal of the European Institute for Communication and Culture*, vol 4, no 3.

Forstorp, Per-Anders (1998) "'Audien(ce)ticity'. Understanding the values of watching ourselves". Ms. Tema Kommunikation, Linköpings Universitet.

Frank, Thomas (2004) "Lie down for America. How the Republican Party sows ruin on the Great Plains", *Harper's Magazine*, April 2004, p. 33-46.

Garfinkel, Harold (1967) *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity

Gronbeck, Bruce (1997) "Character, Celebrity and Sexual Innuendo in the Mass-Mediated Presidency", in James Lull & Stephen Hinerman (eds.) *Media Scandals. Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. New York: Columbia University Press, p. 122-141

Habermas, Jürgen (1989) *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: Polity

Halbfinger, David M. (2004) "Kerry is borrowing Edward's common touch", *New York Times* February 27.

Hall Jamieson, Kathleen (1984) *Packaging the Presidency. A History and Criticism of Presidential Campaigning Advertising*. Oxford: Oxford University Press

Hart, Roderick P. (1994) *Seducing America: How television charms the modern voter*. New York: Oxford University Press

Heller, Agnes (1984) *Everyday Life*. London: Routledge & Kegan Paul

Henderson, Greig (1989) "In Search of the Ordinary: Leading Words Home", *University of Toronto Quarterly*, vol 58, nr. 3.

Heritage, John (1984) *Garfinkel and Ethnomethodology*. Oxford: Polity

Highmore, Ben (2002a) (ed.) *The Everyday Life Reader*. London: Routledge

Highmore, Ben (2002b) London: Routledge

Kantorowitz, Ernst (1957) *The King's Two Bodies. A Study in Medieval Political Theology*. Princeton: Princeton University Press

- Melin, Lars (2004) *Corporate bullshit. Om språket mitt i city*. Stockholm: Svenska förlaget
- Mulhall, Stephen (1999) *Stanley Cavell. Philosophy's Recounting of The Ordinary*. New York: Oxford University Press
- Paine, Thomas (1986 [1776]) *Sunt förnuft*. Stockholm: Ordfront
- Palmer, Jerry (2000) *Spinning into control: News values and source strategies*. London: Leicester University Press
- Schegloff, Emanuel (1986) "The routine as achievement", *Human Studies*, 9:111-51.
- Scott, Joan (1999) 'The Evidence of Experience', i *Feminist Approaches to Theory and Methodology*. New York.
- Signer, Michael (2004) "Democrats: Show more spine", *USA Today*, March 25, 2004
- Silverstein, Michael (2003) *Talking Politics: The Substance of Style from Abe to "W"*, Chicago: Prickly Paradigm Press/The University of Chicago Press
- Street, John (2001) *Mass Media, Politics and Democracy*. Basingstoke: Palgrave
- Strong, Tracy B. (1994) *Jean-Jacques Rousseau. The Politics of the Ordinary*. (Modernity and Political Thought. Volume 6) Thousand Oaks: Sage Publications
- Thomas, Evan (2004) "Their Wars. What the Vietnam Years Really Tell Us About Bush and Kerry", *Newsweek*, February 23, 24-31.
- Thompson, John B. (2000) *Political Scandal. Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity
- West, Cornel (1989) *The American Evasion of Philosophy. A Genealogy of Pragmatism*. Madison: University of Wisconsin Press
- Williams, Raymond (1989) "Two senses of culture", i *Resources of Hope. Culture, Democracy, Socialism*, London: Verso
- Young, Iris Marion (1990) *Justice and the politics of Difference*. Princeton, NJ: Princeton University Press